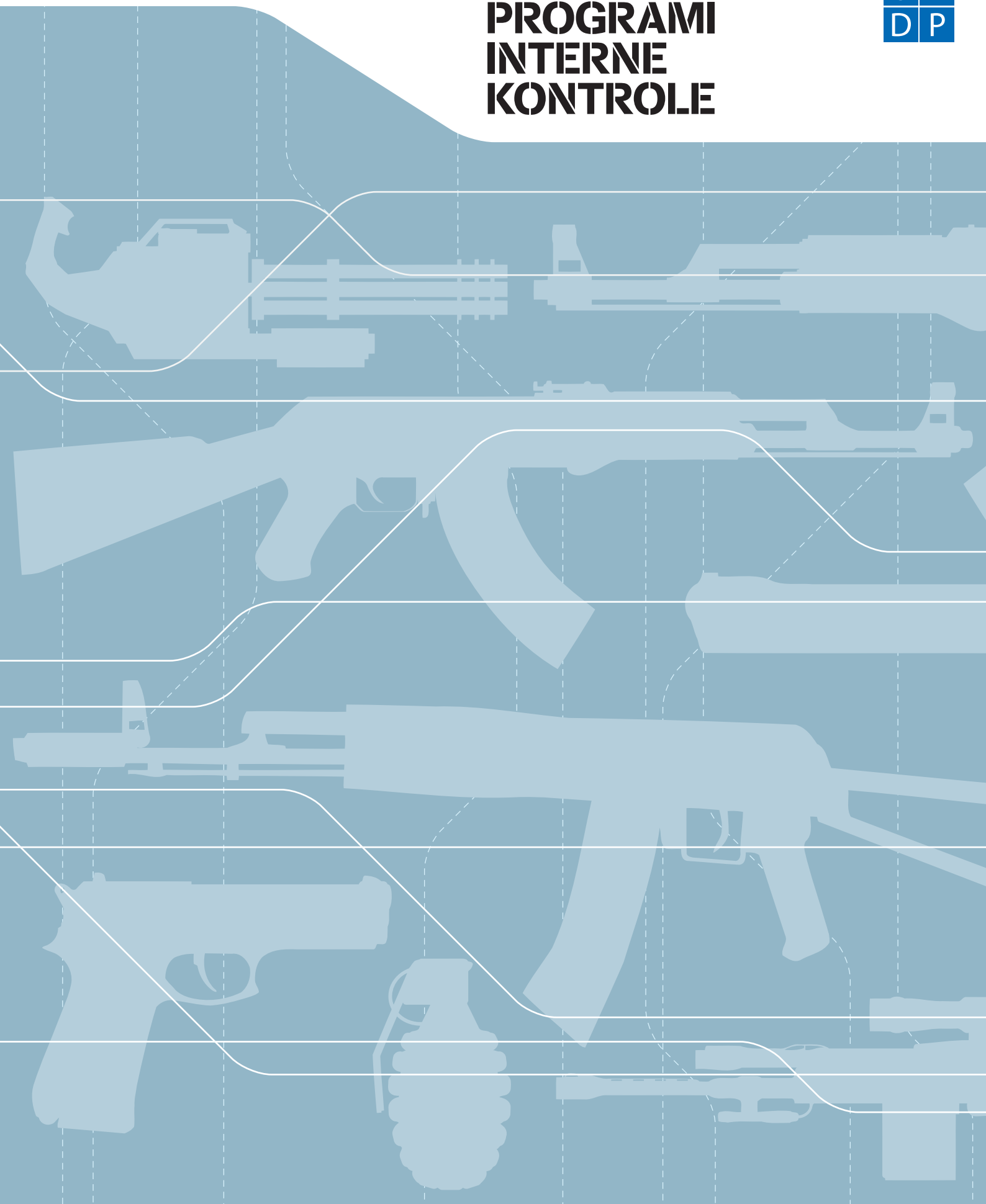

PROGRAMI INTERNE KONTROLE

**PROGRAMMI
INTERNE
KONTROLE**

Izrazi zahvalnosti

Ovaj izveštaj je urađen i napisan u januaru 2011. Istraživački tim (Paul Holtom, Mark Bromley i Lucie Béraud-Sudreau) želi da se zahvali sledećim osobama na dragocenoj pomoći: Holgeru Beutelu, Kancelarija za ekonomiju i izvoznu kontrolu Republike Nemačke (BAFA), Krzysztofu Firkowskiju, Ministarstvo spoljnih poslova Poljske, Gabrielu Ciupitu, savetniku u Odeljenju za izvoznu kontrolu/Odsek za robu dvostruke namene pri Ministarstvu spoljnih poslova Rumunije, Martinu Lagerströmu iz Švedske agencije za borbu protiv širenja naoružanja i izvoznu kontrolu (ISP) i poljskom službeniku za izvoznu kontrolu. Projekat je nadgledao Diman Dimov, šef SEESAC-a, zajedno sa dr. Ivanom Zveržhanovskijem, zamenikom šefa tima, SEESAC. Izveštaj je priredila za štampu Iva Savić, službenica za komunikacije, SEESAC.

Sadržaj

Uvod.....	7
Studija slučaja 1. Nemačka.....	17
Studija slučaja 2. Poljska.....	25
Studija slučaja 3. Rumunija.....	31
Studija slučaja 4. Švedska.....	37
Studija slučaja u preduzeću: Diehl Stiftung & Co. KG.....	43
Aneks: Pitanja i smernice potrebni za opis programa interne kontrole i njihovu naknadnu procenu ...	47

Skraćenice

OEO	Ovlašćeni ekonomski operater
BAFA	Das Bundesamt für Wirtschaft und Ausfuhrkontrolle (Savezna kancelarija za ekonomiju i izvoznu kontrolu) (Nemačka)
PIK	Program izvozne kontrole
PUIK	Program upravljanja izvozom i interne kontrole
SUI	Sistem upravljanja izvozom
HADDEX	Priručnik o izвозnoj kontroli u Nemačkoj
PIK	Program interne kontrole
SIK	Sistem interne kontrole
ICT	Direktiva o prometu unutar Zajednice (Direktiva 2009/43/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 6. maja 2009. kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi vezani za promet strateške robe unutar Zajednice)
ISIS	Institut za nauku i međunarodnu bezbednost
ISP	Inspektionen för Strategiska Produkter (Švedska agencija za borbu protiv širenja naoružanja i izvoznu kontrolu - Švedska)
MSP	Mala i srednja preduzeća

Uvod

Vlade prihvataju da je u njihovom interesu da prate izvoz oružja, vojne opreme i robe dvostruke namene kako bi obezbedile da ne padnu u ruke neželjenim krajnjim korisnicima i da se ne koriste u neželjene krajnje svrhe, istovremeno ograničavajući negativan uticaj na promet oružjem. Stoga, centralni element nacionalne strategije izvozne kontrole je da se obezbedi da subjekti koji se bave prometom kontrolisane robe budu u mogućnosti da obavljaju svoju delatnost u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom o izvoznjoj kontroli. Vlade, dakle, moraju pokušati da održe „kulturu izvozne kontrole“ među odgovarajućim preduzećima.¹ Jedan od načina da se to postigne, a koji mnoge vlade podržavaju, je da preduzeća (pravna lica) uvedu sistem koji svodi na najmanju moguću meru rizik od ilegalnog prometa. Ovaj sistem je opšte poznat kao program interne kontrole (PIK) ili sistem interne kontrole (SIK).²

„Sistem interne kontrole je sistem u kojem preduzeće kontroliše da li je ispunilo svoje zakonske obaveze, da li je ispoštovalo propise donesene od strane vlade i da li je ispunilo zahteve izvozne politike preduzeća. Sistemi interne kontrole obično podrazumevaju određene procedure koje zaposleni u preduzeću moraju da ispune pre nego što neki proizvod izađe na tržište. U ove procedure spadaju podrobna provera kupca i krajnjeg korisnika pre odobrenja pošiljke nekog kupljenog proizvoda.”³

Sistem interne kontrole trebalo bi da se „zasniva na politici i procedurama poštovanja izvoznih propisa (...) i na pismenim smernicama koje se odnose na te politike i procedure”.⁴ Smernice ukazuju na to šta treba uraditi a sistem omogućava da se dokumentuje ono što je urađeno. Program interne kontrole trebalo bi da omogući protok informacija između vlade i preduzeća i između preduzeća i vlade.⁵ Program interne kontrole bi takođe trebalo da pomogne preduzeću u obradi informacija dobijenih od vlade i da obezbedi da promet bude u skladu sa zakonskim propisima iz oblasti izvozne kontrole te da omogući dostavljanje izveštaja vladi po potrebi ili na njen zahtev. Ovi procesi omogućavaju da se izgradi poverenje između preduzeća i

-
- 1 Institut za nauku i međunarodnu bezbednost (ISIS), Ključni elementi efikasnog sistema izvozne kontrole, (2003), http://www.exportcontrols.org/print/key_elements.htm.
 - 2 Sinonimi za program interne kontrole su: program izvozne kontrole, program upravljanja izvozom i interne kontrole, sistem upravljanja izvozom.
 - 3 Institut za nauku i međunarodnu bezbednost (ISIS), Ključni elementi efikasnog sistema izvozne kontrole, (2003), http://www.exportcontrols.org/print/key_elements.htm.
 - 4 Ministarstvo privrede SAD-a, Biro za privredu i bezbednost, Kancelarija za rad sa izvoznocima, Smernice za postupanje Odseka za upravljanje izvozom i izvoznju kontrolu (*U.S. Department of Commerce, Bureau of Industry and Security, Office of Exporter Services, Export Management and Compliance Division Compliance Guidelines*): Kako napraviti efikasan program i priručnik iz oblasti upravljanja izvozom i interne kontrole (*How to develop an effective export management and compliance program and manual*), februar 2010, str. 5.
 - 5 Institut za nauku i međunarodnu bezbednost (ISIS), Ključni elementi efikasnog sistema izvozne kontrole, (2003), http://www.exportcontrols.org/print/key_elements.htm.

vladinih agencija. Konkretnije, ovaj sistem bi trebalo da redovno informiše preduzeća o zakonskim propisima i zahtevima vezanim za izvoz kontrolisane robe; da im omogući da saznaju koja roba podleže izvoznju kontroli; da proverava da li postoje eventualni problemi vezani za klijente (posebne destinacije, krajnji korisnici, krajnja upotreba); da ustanovi koja su lica odgovorna i kompetentna da nadgledaju/da se bave izvozom i drugim aktivnostima međunarodne trgovine oružjem. Jedan poljski službenik koji radi na poslovima izvozne kontrole je rekao da bi program interne kontrole trebalo da se zasniva na sledeća tri pravila:

- poznavanje stranog partnera/primaoca/krajnjeg korisnika;
- poznavanje tehničkih specifikacija proizvoda određenog preduzeća;
- poznavanje i razumevanje moguće upotrebe proizvoda određenog preduzeća.⁶

Svrha programa interne kontrole je da obezbedi: „da se dosledno donose prave odluke o izvozu; da su službenici upoznati sa svojim obavezama na planu izvozne kontrole; da se poštuju ispravne procedure; i konačno, da se postavljaju prava pitanja kako bi se obezbedilo da se izvoz odvija u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i time da odražava najbolje interese preduzeća”.⁷ Sistemi interne kontrole trebalo bi da imaju nekoliko posebnih ciljeva:

- stvaranje kontakata i dobrih odnosa između preduzeća i nadležnih organa;
- stalno informisanje o najnovijim zakonima i propisima iz oblasti izvozne kontrole;
- centralizacija pitanja i problema vezanih za izvoz;
- standardizacija procedura;
- rano upozoravanje na i provera svih upita i porudžbina;
- pravljenje dosledne i kompletne dokumentacije o svim osetljivim izvoznim transakcijama; i
- obučavanje svih službenika koji se, bilo direktno bilo indirektno, bave izvozom.⁸

Opšte je poznato da uspostavljanje i održavanje programa interne kontrole iziskuje troškove ne samo u smislu resursa koje je potrebno odvojiti (vremenskih i novčanih), već i zbog gubitaka koje mogu imati preduzeća kada odustanu od posebno unosnih poslova izvoza zbog problematične krajnje upotrebe ili krajnjeg korisnika i mogućih kršenja zakona o izvoznju kontroli. Međutim, zahvaljujući tim merama predostrožnosti, preduzeća mogu uštedeti vreme i novac jer će izbeći direktne ili indirektno kaznene mere vezane za kršenje propisa izvozne kontrole. Uz to, postoje i druge značajne prednosti održavanja programa interne kontrole, a to su:

- „učvršćivanje obaveze rukovodilaca da se poštuju zakonski propisi iz oblasti izvozne kontrole;
- obezbeđivanje rukovodeće strukture i organizacije za obradu izvoznih transakcija;
- povećanje odgovornosti u obavljanju zadataka izvozne kontrole određivanjem ko je odgovoran za vršenje određenog dela procesa a ko je odgovoran za opštu efikasnost;
- preduzimanje mera u celokupnom lancu nabavke kako bi se obezbedilo da provere revnosnog obavljanja dužnosti dovedu do doslednih odluka o izvoznim poslovima;
- davanje pismenih instrukcija zaposlenima da u okviru njihovih svakodnevnih odgovornosti “proveravaju” izvozne transakcije u pogledu opštih zabrana na izvoz, uvoz radi izvoza i konkretnih poslova koji se odnose na određenu krajnju upotrebu i krajnje korisnike;
- sredstvo komunikacije kada treba podići crvenu zastavu jer je dovedena u pitanje zakonitost nekog kupca ili transakcije;

6 Śliwowski, J., Model sertifikovanih sistema interne kontrole ('Model of certified internal compliance systems'), u Auer, D, (izd), Vasenarski sporazum, Izvozna kontrola i njena uloga u jačanju međunarodne bezbednosti, Favorita Papers, 01/2005, Diplomatische Akademie Wien, str. 78.

7 Ministarstvo privrede SAD-a, Biro za privredu i bezbednost, Kancelarija za rad sa izvoznjcima, Smernice za postupanje Odseka za upravljanje izvozom i izvoznju kontrolu: Kako napraviti efikasan program i priručnik iz oblasti upravljanja izvozom i interne kontrole, februar 2010, str. 5.

8 Institut za nauku i međunarodnu bezbednost (ISIS), Ključni elementi efikasnog sistema izvozne kontrole, (2003), http://www.exportcontrols.org/print/key_elements.htm.

- pružanje konkretnih mogućnosti zaposlenima da proveravaju da li obavljaju svoje dužnosti ispravno i dosledno;
- utvrđivanje transakcija koje bi normalno mogle da se odvijaju bez dozvole, ali koje zbog svoje krajnje upotrebe ili krajnjeg korisnika zahtevaju dozvolu;
- usmeravanje procesa i smanjenje vremena potrebnog za internu kontrolu zahvaljujući tome što zaposleni imaju pismene instrukcije, sredstva i što se stalno obučavaju;
- zaštita zaposlenih - koja se obezbeđuje programima obuke i edukacije - od mogućeg nenamernog kršenja propisa iz oblasti izvozne kontrole".⁹

Važno je takođe istaći da preduzeća nisu prepuštena sama sebi u ovom procesu. Državni organi u mnogim zemljama nude razne vrste pomoći preduzećima da uspostave i održavaju program interne kontrole. Primeri takve pomoći su: pružanje redovno noveliranih informacija o zakonodavstvu, listama kontrolisane robe, fizičkim licima, preduzećima i problematičnim destinacijama, odnosno destinacijama pod embargom. Kao što studije slučaja u nastavku pokazuju, vlade šire ove informacije preko vebajta organa nadležnog za izdavanje dozvola, redovnih biltena, priručnika, softvera, kao i na seminarima, konferencijama i sastancima sa udruženjima privrednika, „danima izvozne kontrole” ili u konsultaciji sa pojedinačnim preduzećima. Nekoliko država pruža određeni vid pomoći u formi obuke.

UK i SAD pružaju detaljne javne smernice o uspostavljanju programa interne kontrole. U ovim smernicama oni naglašavaju da ne postoji jedinstveno rešenje za kreiranje i sprovođenje programa interne kontrole, a nije preporučljivo da se jednostavno usvoji program koji je razvilo neko drugo preduzeće. Smernice SAD-a naglašavaju da bi program interne kontrole svakog preduzeća trebalo da odgovara svrsi izvoza i re-izvoza kao i njegovim poslovnim okolnostima".¹⁰ U američkim smernicama se navodi da je to neophodno jer će na program interne kontrole uticati specifičnosti nekog preduzeća, kao što je njegova veličina, rukovodeća struktura, asortiman proizvoda, lokacija(e) njegovih klijenata. Primera radi, veličina jednog preduzeća može uticati na odluke vezane za obuku ili na to da li je bolje da program sprovede u okviru kuće ili da se angažuju spoljni konsultanti. Istovremeno, pitanja kako veličine tako i kulture nekog preduzeća mogu imati presudan uticaj na odluke o tome da li odgovornost za administrativne i izvršne poslove, kao i za koordinaciju izvoza i interne kontrole treba da bude na jednom jedinom službeniku (ili na malom timu), ili pak da li takvu odgovornost treba podeliti na različita odeljenja. Iskustvo SAD-a pokazuje da „mnogi centralizuju administraciju, vođenje evidencije, slanje materijala o zakonskim propisima, obaveštavanje o neispunjavanju obaveza, kao i revizije. Međutim, realne aktivnosti provere raznih državnih lista (u potrazi za stranim preduzećima koja treba izbegavati, određenom krajnjom upotrebom i krajnjim korisnicima kao i rizicima od preusmeravanja oružja) može da vrši više zaposlenih u jednom preduzeću".¹¹ Preduzeća će takođe nailaziti na različite zakonske zahteve i izazove, u zavisnosti od toga da li hoće da izvoze artikle sa liste oružja i vojne opreme ili sa liste robe dvostruke namene.

Postoje naravno ključni elementi koji se mogu primeniti na sve subjekte koji se bave trgovinom oružjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene. Mada različite smernice imaju različite podnaslove, ključni elementi programa interne kontrole mogu se rezimirati na sledeći način:

.....

9. Ministarstvo privrede SAD-a, Biro za privredu i bezbednost, Kancelarija za rad sa izvozniciima, Smernice za postupanje Odseka za upravljanje izvozom i izvoznju kontrolu: Kako napraviti efikasan program i priručnik iz oblasti upravljanja izvozom i interne kontrole, februar 2010, str. 7-8.
10. Ministarstvo privrede SAD-a, Biro za privredu i bezbednost, Kancelarija za rad sa izvozniciima, Smernice za postupanje Odseka za upravljanje izvozom i izvoznju kontrolu: Kako napraviti efikasan program i priručnik iz oblasti upravljanja izvozom i interne kontrole, februar 2010, str. 5.
11. Ministarstvo privrede SAD-a, Biro za privredu i bezbednost, Kancelarija za rad sa izvozniciima, Smernice za postupanje Odseka za upravljanje izvozom i izvoznju kontrolu: Kako napraviti efikasan program i priručnik iz oblasti upravljanja izvozom i interne kontrole, februar 2010, str. 5.

1. Obaveza višeg rukovodstva da poštuje nacionalne propise o izveznoj kontroli. Smernice UK-a predlažu da predsednik, glavni izvršilac ili drugi viši službenik napišu izjavu u kojoj se jasno navodi stav tog preduzeća o internoj kontroli, i da svi zaposleni budu upoznati sa ovom izjavom, njenim sadržajem i implikacijama koje ona ima na njihov posao.¹² Smernice SAD-a idu još dalje i zahtevaju od višeg rukovodstva da odvoji dovoljno resursa za sprovođenje programa interne kontrole.¹³

2. Određivanje starijeg člana preduzeća za šefa programa interne kontrole koji će nadgledati sprovođenje programa. Ostala nadležna lica unutar organizacije treba da obezbede da program bude noveliran i da linije donošenja odluka budu jasne i razumljive.

3. Redovno noveliran pismeni vodič sa detaljima o politici i procedurama interne kontrole preduzeća, ako je moguće u formi softverskog paketa. Ovaj vodič bi trebalo da pruži detalje o svakodnevnoj praksi interne kontrole kako bi se obezbedilo da se izvozni poslovi obavljaju u skladu sa zahtevima nacionalne izvezne kontrole. Idealno bi bilo da vodič sadrži sledeće informacije o procedurama vezanim za:

- procene slučajeva kada je potrebna dozvola i koji tip dozvole je odgovarajući;
- kontrolu krajnje upotrebe;
- provere kupaca;
- tehnička pitanja zahteva za dobijanje dozvole;
- kontrolu prevoza tereta koji se izvozi;
- vođenja evidencije.¹⁴

4. Stalna obuka zaposlenih koji su nadležni za različite aspekte obrađivanja izvoza. Zbog činjenice da se zahtevi kontrole izvoza koje imaju zaposleni i koje određuje država menjaju, neophodno je uvesti procedure kako bi se obezbedilo da sva nadležna lica budu svesna svojih uloga kada je u pitanju sprovođenje plana interne kontrole u njihovom preduzeću i da bi sve informacije koje se procenjuju bile redovno novelirane.

5. Podrobna provera svih aspekata izvoza. Smernice SAD-a pozivaju na proveru „zaposlenih, izvršilaca posla, proizvoda i transakcija, kao i na sprovođenje mera zaštite tokom čitavog životnog ciklusa izvoza, uključujući razvoj proizvoda, nadležnost, klasifikaciju, prodaju, odluke o izdavanju dozvola, upravljanje lancem nabavki, kanale pružanja usluga kao i aktivnosti koje uslede nakon slanja pošiljke“. Smernice UK-a se odnose na procedure koje se koriste u slučaju „sumnjivih upita“ / pokazatelja da treba podići crvenu zastavu. Uopšte uzev, moguće je proveravati četiri aspekta:

- provera proizvoda: potrebno je uvesti procedure provere kako bi se utvrdilo koji proizvodi su na kojim kontrolnim listama;
- provera klijenta i krajnjeg korisnika: kao što smo maločas napomenuli, „poznavanje klijenta“ je važno da bi se rizici sveli na minimum;
- provera destinacije: provera da li je neka destinacija pod embargom na oružje ili je rizična zbog mogućeg preusmeravanja oružja;
- provera krajnje upotrebe: provera namene nekog artikla i načina na koji namerava da ga upotrebi krajnji korisnik.

12 Odeljenje za poslovanje, inovacije i struke, Organizacija za izveznu kontrolu, (Department for Business, Innovation and Skills, Export Control Organisation), Praksa vršenja interne kontrole ('Compliance Code of Practice'), mart 2010, str. 7-8.

13 Ministarstvo privrede SAD-a, Biro za privredu i bezbednost, Kancelarija za rad sa izvoznima, Smernice za postupanje Odseka za upravljanje izvozom i izveznu kontrolu: Kako napraviti efikasan program i priručnik iz oblasti upravljanja izvozom i interne kontrole, februar 2010, str. 9.

14 Odeljenje za poslovanje, inovacije i struke, Organizacija za izveznu kontrolu, (Department for Business, Innovation and Skills, Export Control Organisation), Praksa vršenja interne kontrole ('Compliance Code of Practice'), mart 2010, str. 8.

6. Poštovanje nacionalnih zakonskih propisa vezanih za vođenje evidencije. Nacionalno zakonodavstvo iz oblasti izvozne kontrole jasno ukazuje na tip informacija koje treba da čuvaju preduzeća koja se bave međunarodnim prometom oružja i vremenski period u kojem se vodi takva evidencija. Zbog toga treba očekivati da jedan element programa interne kontrole treba da se odnosi na zahtev za vođenjem evidencije. Evidencija se takođe može koristiti kao pomoć u proveru, jer interne baze podataka i evidencije mogu sadržati informacije o odbijenim zahtevima za dobijanje dozvole i tome slično.

7. Uvođenje procedura za redovne interne revizije i praćenje kako se sprovede propisi unutar preduzeća. To bi trebalo da bude zadatak višeg službenika nadležnog za internu kontrolu i može da bude od pomoći za utvrđivanje potencijalnih praznina u politici i praksi preduzeća, kao i kod stavke 8. Revizije bi trebalo da posebno procenjuju politiku a posebno praksu.

8. Uvođenje procedura za rešavanje problema vezanih za sprovođenje i kršenje propisa. Kao što je već pomenuto, program interne kontrole bi trebalo da pomogne u sprečavanju kršenja propisa nacionalnih izvoznih kontrola, kao i da olakša protok informacija između izvoznika i državnih organa nadležnih za izvoznju kontrolu. Idealno bi bilo da se uvede interna procedura koja će omogućiti zaposlenima da iznesu svoje probleme. Ovo bi doprinelo izgradnji poverenja između izvoznika i državnih organa nadležnih za izvoznju kontrolu, i u skladu s tim olakšalo izveštavanje o potencijalnim prekršajima/omaškama.

Preostali deo ovog izveštaja sadrži 4 studije slučaja koje analiziraju kako se različite države članice EU odnose prema postojanju programa interne kontrole u okviru njihove kontrole prometa vojne opreme i robe dvostruke namene. Svaka studija slučaja pruža kratak uvid o razvoju pristupa programima interne kontrole od strane različitih država, pristupu vlade ovim programima, o zakonskim propisima vezanim za program interne kontrole i informacijama o bilo kakvom vidu državne pomoći uspostavljanju i održavanju programa interne kontrole. Odeljak 3 sadrži studiju slučaja o programu interne kontrole u nemačkom preduzeću Diehl Stiftung & Co. KG. Takođe, na kraju izveštaja se nalazi dodatak koji sadrži „Pitanja i smernice potrebne za opis programa interne kontrole i njihovu naknadnu procenu”, iz Preporuke Komisije o sertifikaciji programa interne kontrole u skladu sa ICT Direktivom.

Zahtevi programa interne kontrole na nivou EU

Zakoni u većini država članica EU preporučuju da preduzeća koja se bave izvozom vojne opreme i robe dvostruke namene imaju efikasne sisteme vođenja evidencije, kontrole primalaca, izveštavanja i druge faktore koji predstavljaju centralne elemente programa interne kontrole. Malo je država, međutim, koje imaju obavezan zahtev za uvođenjem programa interne kontrole pre nego što se izda bilo koji tip dozvole za promet. To se često razlikuje u zavisnosti od tipa dozvole o kojoj se radi. Zbog toga, čak i bez obaveznog zakonskog zahteva za uvođenjem programa interne kontrole, mnoge zemlje imaju već uveden program koji im pomaže da ispunjavaju zakonske propise iz ove oblasti.

Glavni posao razvoja pojednostavljenih procedura za ozbiljna preduzeća koja imaju dobro razvijene programe interne kontrole urađen je u nekoliko konteksta na nivou EU, kako na polju kontrole prometa vojnom opremom tako i na planu prometa robe dvostruke namene.

Uredba EU o robi dvostruke namene

Prema Uredbi EU o robi dvostruke namene, od država članica se zahteva da „održavaju ... mogućnost da izdaju univerzalnu izvoznu dozvolu.“¹⁵ Univerzalne izvozne dozvole se „izdaju jednom određenom izvozniku a odnose se na jedan tip ili kategoriju proizvoda dvostruke namene koji mogu biti predmet izvoza u jednu ili više određenih zemalja krajnjih korisnika i/ili u jednu ili više određenih trećih zemalja.“¹⁶ Prilikom procene zahteva za univerzalne dozvole, države članice moraju uzeti u obzir da li izvoznik ima „proporcionalna i adekvatna sredstva i procedure potrebne za ispunjavanje odredbi i ciljeva ove uredbe“¹⁷.

Direktiva o prometu unutar Zajednice (ICT Direktiva)

ICT Direktiva obavezuje sve države članice EU da uvedu opšte dozvole za promet i univerzalne dozvole za izvoz vojne opreme na destinacije u EU.¹⁸ Da bi postupali kao primalac robe koja se izvozi na osnovu opšte dozvole, preduzeća moraju biti „sertifikovana“ od strane svojih nacionalnih organa. Da bi bila sertifikovana, preduzeća moraju ispuniti jedan broj standarda. U te standarde spada imenovanje „višeg izvršioca za službeno lice koje će biti odgovorno za promet odnosno izvoz“.¹⁹ Pored toga, preduzeće mora obezbediti opis „programa interne provere“ ili sistema upravljanja prometom odnosno izvozom.²⁰ Taj opis mora sadržati „sve podatke o organizacionim, ljudskim i tehničkim resursima koji se izdvajaju za upravljanje prometom odnosno izvozom, lancu nadležnosti u okviru toga, internim revizijama, edukaciji i obuci osoblja, fizičkom i tehničkom obezbeđenju, vođenju evidencije i mogućnostima praćenja prometa odnosno izvoza“.²¹ Države članice će morati da donesu propise za sprovođenje ove direktive najkasnije do 30. juna 2011. Direktiva će se primenjivati od 30. juna 2012.²²

Radi pružanja pomoći u usklađivanju sertifikata o programima interne kontrole preduzećima koja pokušavaju da dobiju opšte i univerzalne dozvole u skladu sa Direktivom ICT, radna grupa koja se sastoji od predstavnika organa nadležnih za izdavanje dozvola država članica EU pripremila je niz preporuka kojima se postavljaju zajednički minimalni standardi, i koje sadrže sledeće: pitanja i smernice o opisu i kasnijoj proceni programa interne kontrole, standardni šablon sertifikata, ovlašćenja za praćenje ispunjavanja propisa, korektivne mere, privremeno oduzimanje i ukidanje sertifikata i razmena informacija u vezi sa sertifikacijom.²³

-
- 15 Uredba Saveta (EZ) 428/2009 od 5. maja 2009. godine kojom se uspostavlja režim Zajednice za kontrolu izvoza, prometa, posredovanja u prometu i tranzita proizvoda dvostruke namene (dopunjeno izdanje), L 134, str. 6.
 - 16 Uredba Saveta (EZ) 428/2009 od 5. maja 2009. godine kojom se uspostavlja režim Zajednice za kontrolu izvoza, prometa, posredovanja u prometu i tranzita proizvoda dvostruke namene (dopunjeno izdanje), L 134, str. 4.
 - 17 Uredba Saveta (EZ) 428/2009 od 5. maja 2009. godine kojom se uspostavlja režim Zajednice za kontrolu izvoza, prometa, posredovanja u prometu i tranzita proizvoda dvostruke namene (dopunjeno izdanje), L 134, str. 7.
 - 18 Direktiva broj 2009/43/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 6. maja 2009. kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi prometa strateške robe unutar Zajednice, Službeni list Evropske unije, L 146, 10. juni 2009, str. 1-36. Opšte dozvole za promet omogućavaju preduzećima da rade određene poslove izvoza određenih tipova robe na destinacije u EU i/ili izvoz određenih tipova robe određenim tipovima primalaca unutar EU bez podnošenja zahteva za dodatnim izvoznim dozvolama. Univerzalne dozvole za promet omogućavaju svim preduzećima da izvoze robu određenim imenovanim primaocima bez podnošenja zahteva za dodatnim izvoznim dozvolama.
 - 19 Direktiva broj 2009/43/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 6. maja 2009. kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi prometa strateške robe unutar Zajednice, Službeni list Evropske unije, L 146, 10. juni 2009, str. 7.
 - 20 Direktiva broj 2009/43/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 6. maja 2009. kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi prometa strateške robe unutar Zajednice, Službeni list Evropske unije, L 146, 10. juni 2009, str. 8.
 - 21 Direktiva broj 2009/43/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 6. maja 2009. kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi prometa strateške robe unutar Zajednice, Službeni list Evropske unije, L 146, 10. juni 2009, str. 8.
 - 22 Evropska komisija – Preduzeća i industrija
<http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/defence/documents/index_en.htm>.
 - 23 Preporuka Komisije od 11. januara 2011. o sertifikaciji poslova u vezi sa strateškom opremom, shodno članu 9 Direktive 2009/43/EZ kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi prometa strateške robe unutar Zajednice, EU Dok. 2011/24/EU Službeni list Evropske unije, L11/62, 15 jan. 2011.

Kada je reč o poseti preduzećima radi provere poštovanja propisa, preporučuje se da nadležni organi imaju sledeća ovlašćenja:

- da uđu u odgovarajuće prostorije;
- da pregledaju i urade kopije evidencije, podataka, pravila procedure i bilo kojeg drugog materijala vezanog za proizvode koji se izvoze ili uvoze na osnovu odgovarajuće dozvole. Takve inspekcije treba vršiti u skladu sa zakonima države članice u kojoj se vrše.²⁴

Aneks sadrži koristan skup „pitanja i smernica potrebnih za opis programa interne kontrole i njihovu naknadnu procenu” u kojoj se navode sledeće ključne oblasti:

- organizacioni, ljudski i tehnički resursi koji se izdvajaju za upravljanje prometom robe i izvozom;
- lanac odgovornosti;
- interne revizije;
- opšta edukacija;
- fizičko i tehničko obezbeđenje;
- vođenje evidencije i praćenje izvoza i prometa.

Za potpunu listu pitanja i smernica vidi Aneks.

Ovlašćeni ekonomski operater (OEO)

U aprilu 2005. godine EU je napravila niz izmena i dopuna carinskog zakona vezanih za bezbednost.²⁵ Jedna od izmena podrazumevala je stvaranje statusa ovlašćenog ekonomskog operatera (OEO).²⁶ Nacionalni organi mogu dodeliti status OEO bilo kojoj firmi koja „ispuni zajedničke kriterijume vezane za kontrolne sisteme operatera, solventnost i evidenciju o obavljenim internim kontrolama”.²⁷ Proizvođači, izvoznici, prevoznici tereta, upravni skladištima, carinski agenti i avio-prevoznici se svi mogu prijaviti za status OEO. Od momenta sticanja statusa OEO, taj status postaje priznat u čitavoj EU a nosilac statusa dobija određene beneficije, kao što su pojednostavljene procedure na tačkama ulaska i izlaska i pojednostavljene inspekcije vezane za sigurnost-bezbednost.²⁸

24 Preporuka Komisije od 11. januara 2011. o sertifikaciji poslova u vezi sa strateškom opremom, shodno članu 9 Direktive 2009/43/EZ kojom se pojednostavljuju odredbe i uslovi prometa strateške robe unutar Zajednice, EU Dok. 2011/24/EU Službeni list Evropske unije, L11/62, 15 jan. 2011, stav 3.1, str. 3.

25 Anthony, I., Bauer, S., i Wetter, A. 'Poglavlje 11. Kontrole spoljnotrgovinskog prometa vezane za bezbednost', SIPRI Yearbook 2008 (Oxford, OUP, 2008), str. 493-513.

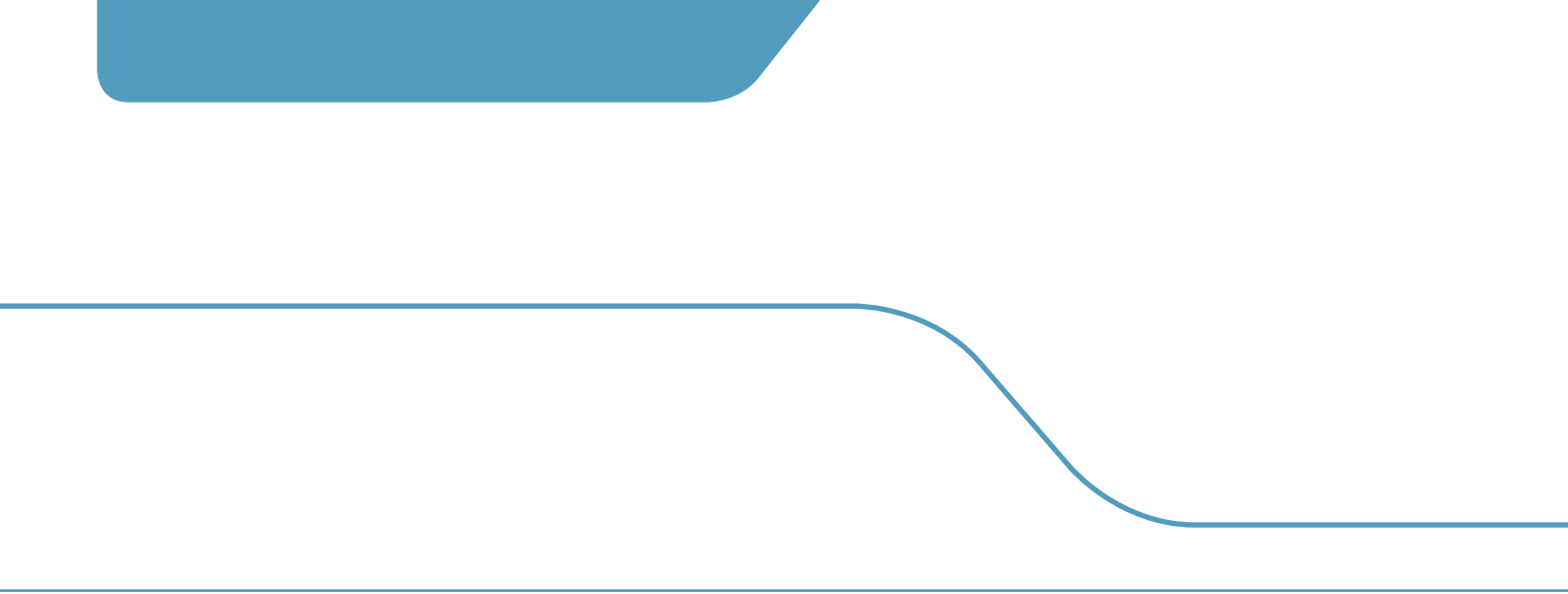
26 Uredba (EZ) br. 648/2005 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. aprila 2005. kojom se menja i dopunjuje Uredba Saveta (EEZ) br. 2913/92 o donošenju Carinskog zakona Zajednice, Službeni list Evropske unije, L117 (4. maj 2005), str. 13–19.

27 Uredba (EZ) br. 648/2005 Evropskog parlamenta i Saveta od 13. aprila 2005. kojom se menja i dopunjuje Uredba Saveta (EEZ) br. 2913/92 o donošenju Carinskog zakona Zajednice, Službeni list Evropske unije, L117 (4. maj 2005), str. 13–19.

28 Anthony, I., Bauer, S., and Wetter, A. 'Kontrole spoljnotrgovinskog prometa vezane za bezbednost', SIPRI Yearbook 2008 (Oxford, OUP, 2008), str. 493-513.

Rezime ključnih elemenata programa interne kontrole

1. Obaveza viših rukovodilaca da poštuju propise nacionalne izvozne kontrole.
2. Određivanje starijeg člana preduzeća za načelnika programa interne kontrole koji će se brinuti za njegovo sprovođenje.
3. Redovno noveliran pismeni vodič sa detaljima politike i procedura interne kontrole preduzeća, ako je moguće u formi softverskog paketa.
4. Stalna obuka zaposlenih o različitim aspektima obrade izvoznih poslova.
5. Podrobna provera svih aspekata izvoza (proizvodi, klijent i krajnji korisnik; destinacija; krajnja upotreba).
6. Poštovanje obaveze vođenja evidencije koju propisuju nacionalni zakonski propisi iz oblasti izvozne kontrole.
7. Utvrđivanje procedura za redovne unutrašnje revizije i praćenje sprovođenja propisa unutar preduzeća.
8. Utvrđivanje procedura za rešavanje problema poštovanja i kršenja propisa.

Studija slučaja 1: Nemačka

Razvoj zahteva programa interne kontrole

U nemačkom sistemu izvozne kontrole svako preduzeće odgovorno je za svoje izvozne aktivnosti. Ono mora odlučiti koji proizvodi se prodaju kojim klijentima, mora proveriti da li je potrebna izvozna dozvola, i mora razmotriti da li da podnese zahtev ili da poništi porudžbinu. (...) Jedan od rukovodilaca je odgovoran za poštovanje propisa.²⁹

Nemačka agencija za izvoznju kontrolu (BAFA) naglašava da izvozna kontrola podrazumeva „razmenu zadataka između privrede i nadležnih organa, što zahteva i efikasnu administraciju i efikasne programe interne kontrole”.³⁰ Izvozna kontrola je u interesu kako vlade tako i privrede. Izvozna kontrola služi da zaštiti preduzeća od „nenamernog uplitanja u nezakonite aktivnosti nabavke oružja koje obavljaju treće strane i čuva pristup nemačkih preduzeća tehnologijama i sve većim uvoznim i izvoznim tržištima”. Stoga, BAFA pridaje važnost svojim odnosima sa preduzećima i udruženjima privrednika, razumevajući i podržavajući njihove interese, te podstičući ih da čuvaju nacionalnu i međunarodnu bezbednost. Pre svega, „privrednici se pozivaju da održe visok nivo odgovornosti i pomognu u razvoju sistema izvozne kontrole u celini”.³¹

Od nemačkih preduzeća se zahteva da uvedu sisteme koji će obezbediti da se ispoštuju opšte zakonske obaveze vezane za administrativne procedure, koje važe za sva privredna preduzeća. Međutim, propisi iz oblasti izvozne kontrole uvode dodatne administrativne zahteve.³² Bilo je reči o tome da je Nemačka počela da podržava saradnju sa privredom i uvođenje programa interne kontrole nakon niza skandala u kojima su učestvovala nemačka preduzeća u kontekstu razvoja programa oružja za masovno uništenje od strane Iraka.³³ Nakon tih događaja, nemačka vlada novelirala je svoje zakone o izvoznoj kontroli i radila na jačanju agencije za izvoznju kontrolu. Ove promene sastojale su se u tome što su nemačka preduzeća uvela programe interne kontrole i odobrile krivično gonjenje viših službenika preduzeća zbog nezakonitog izvoza, mada se u to vreme još nije koristio termin program interne kontrole.

29 BAFA godišnji izveštaj za 2004. god, str. 8

30 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 8.

31 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 9.

32 Telefonski razgovor sa Holgerom Beutelom, BAFA, 26. jan. 2011.

33 Institut za nauku i međunarodnu bezbednost (ISIS), Ključni elementi efikasnog sistema izvozne kontrole, (2003), http://www.exportcontrols.org/print/key_elements.htm.

Istovremeno, nekoliko nemačkih preduzeća je bilo na meti medijskih kritika, a prodaja glavnim američkim kupcima se smanjivala. Jedan primer ovakvog preduzeća je Leybold AG, koje je snabdevalo Irak, Pakistan i južnoafričke programe oružja za masovno uništenje.³⁴ Kao rezultat ovih tvrdnji i njihovog negativnog uticaja na porudžbine iz SAD-a i Japana, preduzeće Leybold AG je preduzelo korake da popravi svoje procedure i politiku interne kontrole. Od oktobra 1990. do marta 1992. oni su: formirali novi rukovodeći tim, osnovali internu Kancelariju za kontrolu izvoza na nivou preduzeća kako bi obezbedili da Leybold ispoštuje sve nemačke propise iz oblasti izvozne kontrole i na kraju izdali povelju u kojoj su navedeni principi preduzeća na planu kontrole izvoza proizvoda i usluga, koja je sadržala i princip da se odbije zahtev za izvoznom dozvolom ako postoje sumnje ili problemi vezani za krajnju upotrebu.

Nemačka vlada i nemačka preduzeća su prihvatila dobre strane programa interne kontrole kako bi spasili svoju reputaciju i posao sa uglednim klijentima. Pristup programa interne kontrole je usvojen kako bi se nemačka agencija za izvoznou kontrolu lakše nosila sa administrativnim bremenom procene zahteva za dozvolu.

Zahtevi izvozne kontrole i program interne kontrole

Izvoz oružja, vojne opreme i robe dvostruke namene regulisani su u Nemačkoj Zakonom o kontroli ratnog naoružanja, Zakonom o spoljnoj trgovini, Uredbom o spoljnoj trgovini i Uredbom Saveta EZ br. 428/2009. Ovi zakoni određuju okolnosti pod kojima će biti potrebna izvozna dozvola i tipove dozvola koje se izdaju. U Zakonu o spoljnoj trgovini i plaćanju navodi se da izdavanje dozvole zavisi od „materijalnih i ličnih uslova, a posebno od pouzdanosti podnosioca zahteva” (Odeljak 3(2)). Ovaj Zakon takođe ima i obavezu dostave izveštaja (Odeljak 26a).

Uslov da „izvoznik bude pouzdan” je dakle uveden još 1992. i tumači se tako da određeni podnosilac zahteva ispunjava pravila i propise iz oblasti izvozne kontrole.³⁵ Nemačka nema zahtev da preduzeća budu sertifikovana niti traži od preduzeća da pruže dokaze o svojim programima interne kontrole ili da izvrše inspekcije u pojedinačnim slučajevima kada se zahteva dozvola. Ali ako se ustanovi slučaj nepoštovanja propisa, BAFA proverava program interne kontrole preduzeća (provera pouzdanosti). Pored toga, BAFA posećuje preduzeća koja dostave zahtev za univerzalnom dozvolom kako bi se uverila u to da su oni u mogućnosti da ispoštuju zakonske propise izvozne kontrole i da imaju uveden program interne kontrole. Rezultat toga nije sertifikacija, ali jeste jedna rigorozna provera da li određeno preduzeće dobro razume zakonske propise i obaveze iz oblasti izvozne kontrole i da li ima uveden sistem interne kontrole.³⁶

Proces sertifikacije biće uveden u skladu sa Direktivom o programu interne kontrole. On će koristiti zajedničke kriterijume predviđene Preporukom Komisije od 11. januara 2011. o sertifikaciji za poslove sa strateškom robom, shodno članu 9 Direktive 2009/43/EZ Evropskog parlamenta i Saveta kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi prometa strateške robe unutar Zajednice. Međutim, biće uvedeni i dodatni kriterijumi koji se posebno odnose na Nemačku. Primera radi, kao deo procesa procene i uprkos tome što se sertifikacija odnosi na primaoce, vršiće se i procena kontrola posredovanja u prometu oružja i procena nivoa svesti.³⁷ BAFA će biti agencija nadležna za sertifikaciju, i očekuje se da se oko 100 preduzeća prijavi za dobijanje sertifikata.

34 Albright, D, 'Stvaranje Leyboldovog sistema interne kontrole' ('Creation of Leybold's Internal Compliance System'), Institut za nauku i međunarodnu bezbednost (ISIS), 30. mar. 2002, <http://www.exportcontrols.org/leybold.html>.

35 Telefonski razgovor sa službenikom Nemačke agencije za izvoznou kontrolu (BAFA), 26. januar 2011. 2001. godine nemačka vlada je izdala 'Principe Savezne Vlade evaluacije pouzdanosti izvoznika oružja i srodne robe, od 25. jula 2001. (Savezni glasnik S. 17, 177) i od 1. avgusta 2001. (Savezni glasnik S. 17, 281), u kojem su razrađeni zahtevi za uspostavljanjem programa interne kontrole i određivanjem lica koje će biti odgovorno za poštovanje propisa, kao i za obuku zaposlenih.

36 Telefonski razgovor sa Holgerom Beutelom, BAFA, 26. jan. 2011.

37 Telefonski razgovor sa Holgerom Beutelom, BAFA, 26. jan. 2011.

Kod svih zahteva za dozvolu, viši izvršilac ili član upravnog odbora preduzeća koje se bavi trgovinom oružjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene mora da popuni obrasce, koji se mogu preuzeti sa veb-sajta BAFA-e, u kojima se navodi da to preduzeće ima uveden program interne kontrole i da je svesno obaveza lica koja se bave izvozom kontrolisane robe, da je voljno da preuzme sve neophodne mere predostrožnosti kako bi u potpunosti ispoštovalo „Zakon o spoljnoj trgovini, Uredbu o sprovođenju Zakona o spoljnoj trgovini, Uredbu Saveta (EZ) 1334/2000 kojom se uspostavlja režim Zajednice za kontrolu izvoza robe i tehnologija dvostruke namene, Zakon o kontroli oružja i Zakon o carini EZ” (Obrazac AV1). Preduzeća prihvataju da im se može odbiti zahtev za dozvolu ako se nakon rutinske provere utvrdi da lice nadležno za sprovođenje propisa/internu kontrolu ne poznaje ili pogrešno shvata obaveze na planu zakona o spoljnoj trgovini. Obrazac AV2 zahteva da rukovodilac nadležan za internu kontrolu preuzme obavezu da obezbedi da svi izvozni poslovi budu u skladu sa nacionalnim zakonima i zakonima Zajednice. Izveštaji BAFA-e naglašavaju odgovornost preduzeća za izvoznu kontrolu i činjenicu da se za rukovodioca programa interne kontrole mora odrediti neki izvršilac preduzeća. Nemački sistem se dakle zasniva na poverenju.

Kao posledica ovih zakona i propisa, od nemačkih preduzeća koja se bave trgovinom oružja, vojne opreme i robe dvostruke namene očekuje se da sprovode program interne kontrole, i da učine sledeće:

- Dostave izjavu o krajnjoj destinaciji BAFA-i;
- Provere pouzdanost svojih klijenata;
- Obezbede da njihovi klijenti ne vrše dalji promet ili ponovni izvoz proizvoda;
- Imenuju tzv. “osobu nadležnu za poslove izvoza,” koja je član uprave ili Odbora direktora i koja se odlikuje višom ličnom odgovornošću u pogledu izbora zaposlenih, nadzora i organizacije kontrole izvoza u preduzeću;
- Jasno navedu nadležnosti izvozne kontrole u organizacionom dijagramu preduzeća i da ga na zahtev pokažu (dokaz pouzdanosti);
- Neprekidno usavršavaju interni sistem kontrole izvoza;
- Redovno, ili barem jednom godišnje, obučavaju zaposlene koji rade na poslovima izvoza o zakonskim propisima iz ove oblasti, i da procenjuju relevantnu tehničku literaturu;
- Uvedu interne revizije i druge mere kontrole, koje će sa svoje strane efikasno pratiti uspešnost postupaka interne kontrole; i
- Budu u mogućnosti da redovno dobijaju ažurirane informacije nadležnih organa sa ranim upozorenjima o bilo kakvim sumnjivim aktivnostima nabavke oružja od strane određenih zemalja, organizacija i preduzeća (koje na taj način poništavaju stvarnu ili deklarisanu „dobru volju” dobavljača, koji izvozi proizvod, primera radi, u civilne svrhe).³⁸

Nigde se eksplicitno ne govori o tome da program interne kontrole može doneti dodatne koristi, ali u Uredbi o sprovođenju Zakona o spoljnoj trgovini i plaćanjima se navodi (odjeljak 13, stav 1):

„Carinska uprava može dozvoliti pouzdanim izvoznici, koji redovno izvoze veliki broj proizvoda da unapred prijave robu u odgovarajućoj carinskoj ispostavi ukoliko se čitava transakcija odvija unutar ekonomske teritorije, i ukoliko izvoznik može da garantuje neprekidnu, potpunu i ispravnu prijavu pošiljki za izvoz na način koji odgovara internom računovodstvu tog preduzeća, naročito uz pomoć opreme za obradu elektronskih podataka i pod uslovom da se izvoz pravilno nadzire. Umesto prijave izvoza, na štampanom obrascu koji izdaje Savezno ministarstvo finansija u oglasu u Saveznom glasniku, dostavlja se izjava o kontroli izvoza, ako je potrebno sa dodatnim papirima. Carinskoj ispostavi nije potrebno pokazivati izjavu o kontroli izvoza i robu”.

Ovo je oblast na koju se obično ne obraća pažnja, ali je važna. Ovlašćeni ekonomski operateri (OEO) mogu imati poseban status koji se vidi u pojednostavljenim carinskim procedurama, ali ne postoji zvaničan zahtev za uvođenjem programa interne kontrole izvoza. Međutim, u Nemačkoj su ova dva aspekta povezana i zato BAFA i carina komuniciraju na tu temu, a u okviru procesa sertifikacije BAFA će informisati carinu da je neki program interne kontrole prihvaćen i sertifikovan.³⁹

Prema Zakonu o spoljnoj trgovini i plaćanjima (Odeljak 44) BAFA je nadležna za praćenje i inspekcije, a Zakon o kontroli ratnog oružja takođe predviđa da BAFA i carinske službe budu u mogućnosti da:

- zahtevaju informacije od preduzeća;
- pristupe i pregledaju evidenciju i druge dokumente preduzeća;
- vrše inspekcije.

BAFA u proseku odobri 80 globalnih zahteva za dobijanje dozvole. BAFA posećuje svako preduzeće kojem je izdata dozvola barem jednom u 5 godina. Ove posete služe radi provere programa interne kontrole preduzeća. Pored toga, BAFA vrši 120 spoljašnjih revizija u skladu sa Zakonom o ratnom oružju. Procenjuje se da BAFA svake godine vrši i proveru pouzdanosti nekih 12-14 preduzeća za koja se sumnja da se bave nezakonitim izvozom i da loše sprovode propise.⁴⁰ Povrh toga, specijalne carinske jedinice posećuju preduzeća radi provere sprovođenja propisa i rade pregled načina sprovođenja zakonodavstva iz oblasti izvozne kontrole u određenom preduzeću u poslednje tri godine.⁴¹ One izvrše oko 1200 ovakvih provera godišnje i takođe fizički proveravaju dokumentaciju.

Godišnji podaci o broju poseta u cilju provere i spoljnih revizija koje vrši BAFA

Godina	Posete u svrhe provere poštovanja propisa	Spoljašnje revizije
2006.	Više od 25 preduzeća	120 spoljašnjih revizija
2007.	Više od 25 preduzeća	Više od 100 spoljašnjih revizija
2008.	Više od 25 preduzeća	Oko 90 spoljašnjih revizija
2009.	Više od 15 preduzeća	120 spoljašnjih revizija

Izvori: BAFA godišnji izveštaj za 2006, str. 33; BAFA, godišnji izveštaj za 2007, str. 22; BAFA godišnji izveštaj za 2008, str. 18; BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: Spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 18

BAFA će na leto 2011. godine započeti sa sertifikacijom programa interne kontrole u preduzećima prema Smernicama o prometu oružja unutar Zajednice (ICT). BAFA očekuje da se prijavi oko 100 preduzeća.

39 Telefonski razgovor sa Holgerom Beutelom, BAFA, 26. jan. 2011.

40 Telefonski razgovor sa Holgerom Beutelom, BAFA, 26. jan. 2011.

41 Telefonski razgovor sa Holgerom Beutelom, BAFA, 26. jan. 2011.

Smernice i pomoć nacionalnih državnih agencija u uspostavljanju i održavanju programa interne kontrole

BAFA koristi niz metoda kako bi informisala preduzeća o njihovim obavezama na planu izvozne kontrole i pomogla im u uspostavljanju programa interne kontrole. Kao prvo, osoblje BAFA-e je na raspolaganju za konsultacije i tehnička pitanja. 2009. godine, „više of 3.500 preduzeća je konsultovalo tehničke i administrativne stručnjake BAFA-e“, a skoro 500 slučajeva je prosleđeno Carinskoj kancelariji za krivična istraživanja i Javnom tužiocu na dalje razmatranje.⁴²

Drugo, BAFA izdaje niz pismenih materijala, ili u štampanoj formi ili na veb sajtu, koji mogu biti od pomoći u ispunjavanju zahteva izvozne kontrole. Glavno sredstvo ove pomoći je Priručnik za izvoznu kontrolu (HADDEX). HADDEX sadrži sve nemačke zakone i propise iz oblasti izvozne kontrole, kao i odgovarajuće uredbe i direktive EU i odluke UN. On takođe sadrži praktične savete za upravljanje programom interne kontrole. BAFA je objavila prvo izdanje HADDEX-a 1992. godine i od tada ga proširuje, menjajući i dopunjujući njegov sadržaj.⁴³ U početku je to bio samo jedan folder koji je bilo moguće dopunjavati, ali od novembra 2009. postoji verzija objavljena na veb sajtu koja se svakodnevno ažurira.⁴⁴

Poslednjih godina u godišnjim izveštajima BAFA-e akcenat je na malim i srednjim preduzećima (MSP) i njihovom poslovanju.⁴⁵ Za potrebe njihovog informisanja poslednjih godina urađeno je više publikacija. Primera radi, 2006. godine BAFA je uradila publikaciju pod nazivom „Izvozna kontrola u praksi – otkrivanje rizika, rešavanje problema i odgovorno izvoženje robe (‘Export Control in practice – detect risks, solve problems and export in a responsible manner’) za potrebe programa interne kontrole u MSP. 2008. godine, BAFA je pokrenula kampanju podizanja svesti za MSP obraćajući se novim preduzećima. Uradila je brošuru „Osnove izvozne kontrole“ (‘Getting Started in the export control’), koja je preuzeta sa neta 8.630 puta.⁴⁶

2009. godine, aktivnosti podizanja svesti su se nastavile, a 6.000 novih privrednika je dobilo informacije o izvoznoj kontroli.⁴⁷ Svake godine BAFA pronalazi nova preduzeća koja se možda bave izvozom kontrolisane robe i šalje im informacije upoznavajući ih sa zahtevima izvozne kontrole i svojim sopstvenim zahtevima.⁴⁸ BAFA je takođe objavila novu brošuru o revidiranoj Uredbi Saveta EZ o robi dvostruke namene, dajući preduzećima kratak opis osnovnih izmena ove uredbe i izmena i dopuna Uredbe o spoljnoj trgovini i plaćanjima. Uz pomoć ovih informacija, preduzeća mogu usvojiti sisteme interne provere uz minimum vremena i napora.⁴⁹ Od septembra 2009, BAFA objavljuje mesečni bilten iz oblasti izvozne kontrole za MSP, kako bi ih redovno informisala o izmenama u zakonodavstvu, procedurama, embargu na oružje, kontrolnim listama i drugim događajima na planu izvozne kontrole.⁵⁰

BAFA takođe koristi i druge medijske forme da pomogne MSP i većim preduzećima u razvoju programa interne kontrole. 2007. godine BAFA je uradila film pod nazivom “Izvozna kontrola u središtu pažnje – preduzeća koja se bave izvozom” (“Export Control in Focus - the movie company for exporting”),⁵¹ koji je sni-

42 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 9.

43 Rietz, M., ‘Nemački Zakon o izvoznoj kontroli u novom milenijumu’, 8. apr. 2002, <http://www.exportcontrols.org/rietz2002.html>.

44 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 10.

45 BAFA, Godišnji izveštaj za 2007, str. 9; BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 8.

46 BAFA, Godišnji izveštaj za 2008, Eschborn, jan. 2009, str. 10.

47 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 10.

48 Telefonski razgovor sa Holgerom Beutelom, BAFA, 26. jan. 2011.

49 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 11.

50 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 10.

51 BAFA, Godišnji izveštaj za 2007, str. 9.

mljen na DVD-u i u kojem su opisane dužnosti menadžera izvozne kontrole u preduzećima. Ovaj film jasno pokazuje prednosti programa interne kontrole i probleme sa kojima se suočavaju preduzeća u procesu ispunjavanja uslova izvozne kontrole. On takođe pruža pomoć u kreiranju i vođenju funkcionalnog programa interne kontrole.

Pored štampanih i audio-vizuelnih materijala, predstavnici BAFA-e učestvuju u raznim seminarima i konferencijama na kojima informišu privrednike na temu izvozne kontrole. U saradnji sa Centrom za međunarodno ekonomsko pravo Univerziteta Westphalian Wilhelms, BAFA je organizovala prvi „dan izvozne kontrole“ 2007. godine. Namera je bila da ovaj događaj bude organizovan jednom godišnje u cilju informisanja učesnika o događanjima na planu izvozne kontrole i budućih projekata.⁵² BAFA i Centar za međunarodno ekonomsko pravo održali su drugi događaj ovog tipa 2008. godine, a treći 2009.⁵³ Na sastanku održanom 2008. prisustvovalo je više od 250 privrednika, akademika i predstavnika vlade.⁵⁴ Pored toga, BAFA organizuje godišnje informativne dane izvozne kontrole za privrednike. 2009. godine BAFA je bila domaćin jednog događaja vezanog za Uredbu Saveta EZ o robi dvostruke namene 428/2009, na kojem je prisustvovalo 400 preduzeća i predstavnika udruženja privrednika kako bi „se upoznali sa najvažnijim izmenama i dopunama i drugim pitanjima od značaja za izvoznu kontrolu“.⁵⁵ Pored toga, predstavnici BAFA-e su saradivali sa različitim privrednim komorama i organizovali informativne seminare o izvoznoj kontroli za MSP.⁵⁶

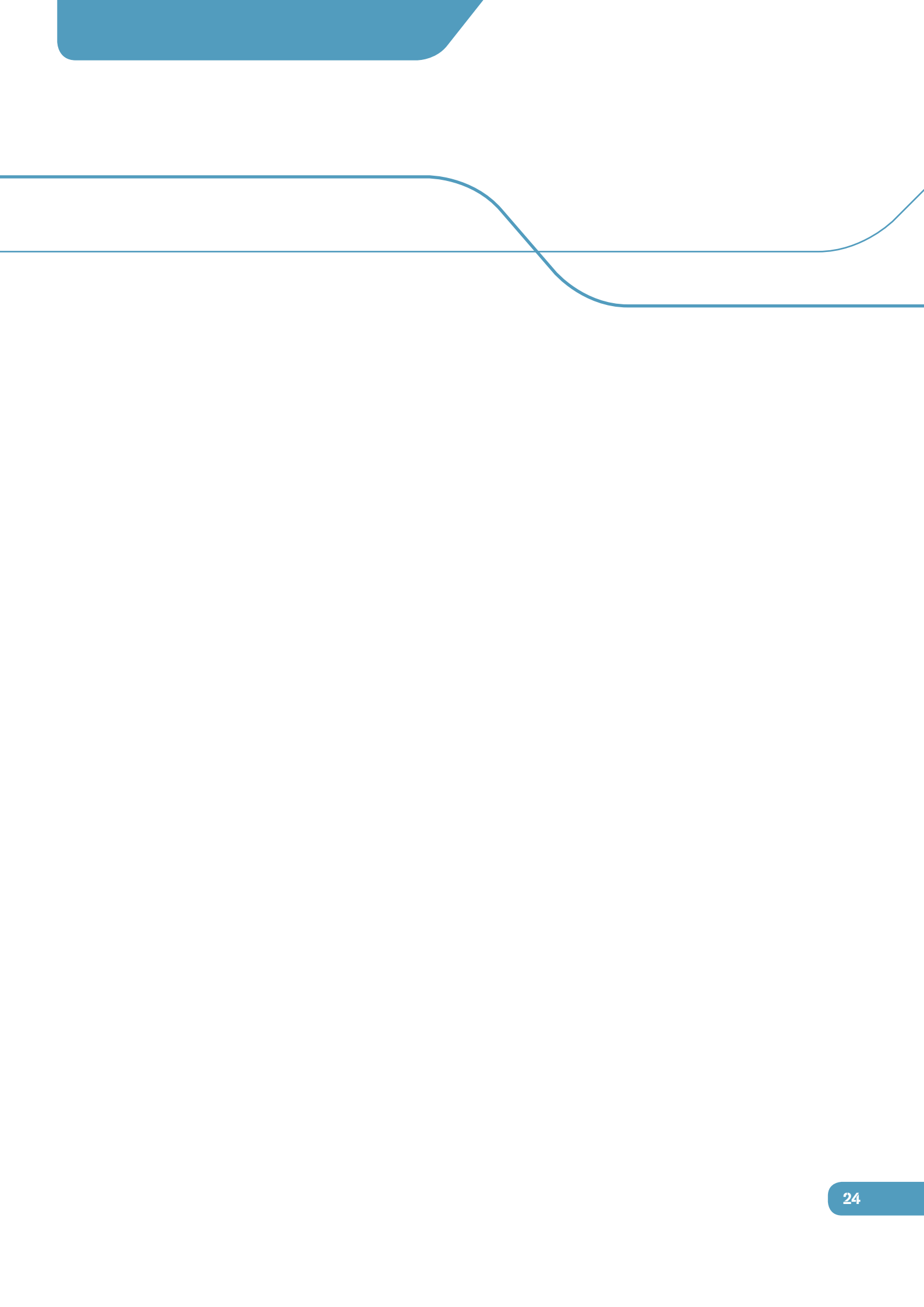
52 BAFA, Godišnji izveštaj za 2007, str. 10.

53 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str. 9.

54 BAFA, Godišnji izveštaj 2008, Eschborn, jan. 2009, str. 9.

55 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str.10.

56 BAFA, Izveštaj 2009 / 2010: spoljna trgovina, ekonomski razvoj, energetska ekonomija, zaštita klime, Eschborn, Nemačka, apr. 2010, str.10.

Studija slučaja 2: Poljska

Razvoj zahteva vezanih za programe interne kontrole

Ključno sredstvo za sprečavanje pošiljki oružja, vojne opreme, robe i tehnologija dvostruke namene u neovlašćene zemlje primaoca je sistem interne kontrole, koji bi trebalo da postoji u svakom preduzeću. Preduzeće bi trebalo zakonskim putem obavezati da uspostavi i primenjuje sistem interne kontrole i upravljanja kada je reč o strateškoj robi, za koju se svaka transakcija obrađuje pojedinačno, u skladu sa postojećim propisima.⁵⁷

Poljsko Ministarstvo nacionalne ekonomije naglašava da program interne kontrole predstavlja pokušaje poljske vlade da izbalansira potrebu čuvanja nacionalne i međunarodne bezbednosti sa nastojanjima da se ograniči administrativni teret i kašnjenja u procesu spoljnotrgovinskog prometa koji obavlja ova zemlja.⁵⁸ Programi interne kontrole se dakle tumače kao nastojanje države da se donekle zadovolje potrebe poljskih preduzeća i da se obezbedi određeni stepen samokontrole i regulisanja. Jedan poljski službenik čak ide tako daleko da kaže da obrazloženje za uvođenje programa interne kontrole u Poljskoj treba tražiti u:

Zahtevu industrije i administracije da sarađuju u pokušajima borbe protiv nagomilavanja oružja i robe i tehnologija dvostruke namene, koji mogu biti štetni za međunarodni mir i bezbednost. (...) U modernoj državi industrija oružja mora da bude partner sa administracijom. Stoga, ova industrija mora imati barem osnovno poznavanje međunarodnih sporazuma o neširenju oružja.⁵⁹

Prema Ministarstvu ekonomije, program interne kontrole je 'najvažnije sredstvo koje sprečava promet robe od strateške važnosti – uključujući oružje i vojnu opremu – pogrešnim primaocima'.⁶⁰ Zbog toga poljski nacionalni organi pripisuju veliku odgovornost licima koja se bave trgovinom oružjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene. Ministarstvo ekonomije je objavilo iscrpnu listu lica za koje smatra da treba da imaju program interne kontrole a to su: 'industrijska preduzeća, trgovinska preduzeća, naučnoistraživački

57 Śliwowski, J., 'Model sertifikovanih sistema interne kontrole', u Auer, D., (izd), Vasenarski sporazum. Izvozna kontrola i njena uloga u jačanju međunarodne bezbednosti (Wassenaar Arrangement. Export Control and its Role in Strengthening International Security), Favorita Papers, 01/2005, Diplomatische Akademie Wien, str. 78.

58 Ministarstvo ekonomije, Partnerstvo preduzetnika i državne administracije u cilju realizacije zajedničke bezbednosne politike, 13. jan. 2011, http://www.mg.gov.pl/English/ECONOMY/Export+control/bezpieczenstwo_eng1.

59 Śliwowski, J., 'Model sertifikovanih sistema interne kontrole', u Auer, D., (izd), Vasenarski sporazum. Izvozna kontrola i njena uloga u jačanju međunarodne bezbednosti, Favorita Papers, 01/2005, Diplomatische Akademie Wien, str. 80-81.

60 Ministarstvo ekonomije, Partnerstvo preduzetnika i državne administracije u cilju realizacije zajedničke bezbednosne politike, 13. jan. 2011, http://www.mg.gov.pl/English/ECONOMY/Export+control/bezpieczenstwo_eng1.

centri i centri za sprovođenje, te razni posrednici u smislu prevoznika, špeditera, međunarodnih špeditera i trgovinskih konsultanata.⁶¹

Ministarstvo ekonomije smatra da je važno imati program interne kontrole iz sledećih razloga:

- kako bi se sprečili slučajevi nanamernog kršenja zakona o izveznoj kontroli, koji bi mogli da se završe ekonomskim sankcijama ili krivičnim merama;
- kako bi se, u slučaju kršenja zakona, moglo utvrditi koji ljudi u preduzeću se mogu optužiti za nemar;
- kako bi se ograničilo mešanje države u poslovanje time što bi teret odgovornosti prešao na sama preduzeća, što bi istovremeno pojednostavilo procedure za dobijanje univerzalnih i opštih izvoznih dozvola i olakšalo razmenu informacija sa nadležnim organima;
- kako bi se poljskim preduzećima pomoglo da shvate važnost uloge koju mogu imati pomažući poljskoj vladi da doprinese međunarodnom miru i bezbednosti, kao i njihove odgovornosti po tom pitanju;
- kako bi se olakšali poslovni odnosi sa preduzećima koja se nalaze izvan Poljske a koja zahtevaju da njihovi partneri imaju uveden program interne kontrole.⁶²

Bilo je govora o tome da je uvođenje programa interne kontrole u Poljskoj vezano za upoznavanje sa sistemima SAD-a i UK prilikom izrade 'Zakona od 29. novembra 2000. godine o spoljnotrgovinskom prometu robe, tehnologija i usluga od strateške važnosti za bezbednost države i za očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti'. U svakom slučaju, oni su se inspirisali dokumentima i praksom pomenute dve države.⁶³ Međutim, kao što će biti reči kasnije, Poljska je otišla još dalje od SAD i UK, pa čak i od pristupa koje su zauzele druge države članice EU.

Zahtevi izvozne kontrole i program interne kontrole

Osnovno zakonodavstvo Poljske o izveznoj kontroli zahteva da svi podnosioci zahteva za pojedinačnom, univerzalnom ili opštom dozvolom za izvoz kontrolisane robe (bilo vojne opreme ili robe dvostruke namene) imaju sertifikovan program interne kontrole.⁶⁴ U zakonima je dat i okvirni opis sadržaja programa interne kontrole. Pre svega, u programu interne kontrole 'definisani su zadaci pojedinih instanci u organizaciji, opis poslova vezanih za kontrolu i upravljanje trgovinom, okvir saradnje između fizičkog ili pravnog lica i državne administracije u ovoj oblasti, kao i pravila i procedure zapošljavanja, arhiviranja podataka, obuke, internih provera i izvršenja porudžbina'.

Poljsko zakonodavstvo je takođe uvelo i zahtev da programi interne kontrole poljskih preduzeća budu 'sertifikovani odnosno da poštuju zahteve međunarodnih standarda iz serije ISO 9000' (član 11, stav 2). Ova sertifikacija važi 3 godine i sadrži i zahtev da u tom periodu ovlašćeni organi izvrše 5 revizija (u proseku jednu na svakih 6 meseci). Zakonodavstvo takođe predviđa obavezu vođenja evidencije koja je u direktnoj vezi sa

61 Ministarstvo ekonomije, Partnerstvo preduzetnika i državne administracije u cilju realizacije zajedničke bezbednosne politike, 13. jan. 2011, http://www.mg.gov.pl/English/ECONOMY/Export+control/bezpieczenstwo_eng1.

62 Ministarstvo ekonomije, Partnerstvo preduzetnika i državne administracije u cilju realizacije zajedničke bezbednosne politike, 13. jan. 2010, http://www.mg.gov.pl/English/ECONOMY/Export+control/bezpieczenstwo_eng1.

63 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

64 Član 10 (stav 1 i 2) 'Zakona od 29. novembra 2000. godine o spoljnotrgovinskom prometu robe, tehnologija i usluga od strateške važnosti za bezbednost države i za očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti' ističe da pre nego što se uopšte i podnese zahtev za pojedinačnom ili univerzalnom dozvolom 'fizičko ili pravno lice mora uspostaviti i sprovesti interni sistem kontrole i upravljanja trgovinom artiklima od strateškog značaja, u daljem tekstu 'sistem interne kontrole'. U članu 8(2) se navodi da podnosilac zahteva za opštom dozvolom mora biti u stanju da pruži odgovarajuću dokumentaciju kojom će dokazati da su u poslednje tri godine koristili sistem interne kontrole. Pored toga, poljsko Ministarstvo odbrane ponekad u svojim 'odredbama i uslovima javne nabavke' zahteva da preduzeća koja žele da učestvuju u toj nabavci pruže dokaze o sertifikovanom programu interne kontrole. Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

programom interne kontrole (član 25, stav 2). Ovi zakoni stupili su na snagu 1. januara 2001, premda član 10 koji se odnosi na zahteve za programom interne kontrole nije stupio na snagu sve do 1. januara 2002, kako bi se preduzećima dalo dovoljno vremena za sertifikaciju.⁶⁵ Sertifikaciju trenutno vrši jedino ne-vladin Centar za istraživanje i sertifikaciju.⁶⁶

Prema poljskom službeniku iz sektora izvozne kontrole, dodatni elementi koje treba da sadrži program interne kontrole su:

- Izjava o misiji preduzeća;
- Kadrovske procedure selekcije;
- Arhiviranje podataka;
- Obuka;
- Procedure za izvršavanje izvoznih porudžbina;
- Praksa izveštavanja;
- Analiza liste odbijenih zahteva;
- Klasifikacija proizvoda u skladu sa kontrolnim listama;
- Analiza rizika od potencijalne izmene navedene krajnje upotrebe;
- Interne kontrole;
- Transferi tehnologija;
- Sertifikacija sistema.⁶⁷

Početak 2009. godine Odeljenje za izvozu kontrolu je objavilo da će se kao osnova za sertifikaciju poljskih programa interne kontrole koristiti 'Zahtevi sistema interne kontrole (ICS) Poljskog odbora za standardizaciju od juna 2006', koji će zameniti prethodne smernice sadržane u 'Kriterijumima sistema interne kontrole'.⁶⁸ Kada dobiju sertifikat, poljska preduzeća se smatraju 'pouzdanim partnerima'.⁶⁹ Iako svi subjekti koji se bave prometom kontrolisane robe moraju imati sertifikovani program interne kontrole da bi mogli podneti zahtev za dozvolu, ovaj program ne donosi dodatne povlastice preduzećima koja se prijave za dobijanje dozvole.⁷⁰ Poljski sistem služi da 'izravna teren' za preduzeća koja se prijave za izvozne dozvole.

Premda se za sertifikaciju programa interne kontrole angažuju stručnjaci sa strane, poljsko Odeljenje za izvozu kontrolu vrši proveru poštovanja propisa u nekim slučajevima. Primera radi, preduzeća koja se prijave za opštu dozvolu EU za izvoz robe dvostruke namene (EU 001) moraju imati i sertifikovani program interne kontrole kao i 'grupni kontrolni sistem' Odeljenja za izvozu kontrolu.⁷¹ Odeljenje za izvozu kontrolu takođe ima mandat da ide u 'kontrolne' posete kada se sumnja da su lica prekršila zakonske propise iz oblasti izvozne kontrole. 'Grupni kontrolni sistem' Odeljenja za izvozu kontrolu trenutno ima ovlašćenje da proverava sledeće:

65 Član 52 'Zakona od 29. novembra 2000. godine o spoljnotrgovinskom prometu robe, tehnologija i usluga od strateške važnosti za bezbednost države i za očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti'.

66 Uredba Ministra ekonomije od 27. februara 2011. o listi organa ovlašćenih za vršenje sertifikacije i kontrolu sistema kontrole prometa, Službeni glasnik, br. 17, stavka 200, 16. mar. 2001.

67 Śliwowski, J., 'Model sertifikovanih sistema interne kontrole', u Auer, D., (izd), Vasenarski sporazum. Izvozna kontrola i njena uloga u jačanju međunarodne bezbednosti, Favorita Papers, 01/2005, Diplomatiska Akademie Wien, str. 79.

68 Ministarstvo ekonomije, (Kriterijumi sistema interne kontrole), 27. feb. 2009, <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/Wewnetrzny/kryteria.htm>.

69 Ministarstvo ekonomije, Partnerstvo preduzetnika i državne administracije u cilju realizacije zajedničke bezbednosne politike, 13. jan. 2010, http://www.mg.gov.pl/English/ECONOMY/Export+control/bezpieczenstwo_eng1.

70 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

71 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

- da li su ispunjeni uslovi za dobijanje konkretnih dozvola i zahtevi izvozne kontrole;
- efikasnost sistema interne kontrole;
- tačnost evidencije.⁷²

Pored toga, kontrolni tim je dobio dozvolu da:

- uđe u prostorije lica koje proverava;
- primi usmenu ili pismenu dokumentaciju i da ima pristup podacima.⁷³

Ako se ustanove određene nepravilnosti, lice će dobiti mesec dana vremena da pokaže da program interne kontrole funkcioniše kako treba. Ovakve inspekcije su retke danas, uprkos tome što postoje sumnje da se sva lica koja se bave prometom oružja, vojne opreme i robe dvostruke namene ne pridržavaju zahteva za uvođenjem programa interne kontrole.⁷⁴ Očekuje se da će organi nadležni za sprovođenje zakona (napr. Carina) u budućnosti dobiti ovlašćenje da vrše provere sprovođenja zakonskih propisa.⁷⁵ Slučaj prikazan u rubrici 1 je koristan primer poljskog pristupa.

Moguće je da će se poljski zahtevi za uvođenjem programa interne kontrole u preduzećima koja se bave izvozom robe dvostruke namene menjati zbog uvođenja Uredbe EU o robi dvostruke namene. Međutim, zahtev da preduzeća uvedu sertifikovani program interne kontrole će verovatno ostati za subjekte koji se bave izvozom oružja i vojne opreme, mada će se i tu stvari promeniti.⁷⁶ Primera radi, monopol nad sertifikacijom programa interne kontrole koji trenutno ima poljski Centar za istraživanja i sertifikaciju će se verovatno okončati osnivanjem ne-vladine agencije za sertifikaciju od jedinice za standardizaciju Ministarstva odbrane.⁷⁷ Malo je verovatno da će Poljska imati odgovarajuće zakonodavstvo za primenu ICT Direktive pre kraja juna 2011, ali se očekuje da će Savet ministara i obe komore Parlamenta razmotriti ove zakone do kraja leta 2011.⁷⁸

Rubrika 1. Slučaj nepoštovanja zakona⁷⁹

Poljsko Ministarstvo ekonomije je na veb-sajtu Odeljenja za izvoznu kontrolu objavilo slučaj koji treba da služi kao upozorenje za preduzeća koja se bave izvozom proizvoda koji podležu izveznoj kontroli. Ovaj slučaj se odnosi na preduzeće koje proizvodi i izvozi telekomunikacionu opremu. Nakon interne analize svojih proizvoda, preduzeće je zaključilo da ono ne izvozi stavke sa poljske nacionalne kontrolne liste. Međutim, kada je preduzeće naknadno uvelo novu klasifikaciju svojih proizvoda, uz pomoć spoljnih stručnjaka, ustanovljeno je da je preduzeće 2006. godine izvezlo kontrolisanu robu u vrednosti od \$730 000, a da nije ni tražilo ni dobilo izveznu dozvolu. Odbor direktora je naknadno o tome informisao Odeljenje za izvoznu kontrolu i izjavio da će preduzeće započeti proces uvođenja programa interne kontrole. To preduzeće je takođe preuzelo na sebe obavezu da redovno informiše Odeljenje za izvoznu kontrolu o napretku postignutom na planu sprovođenja i sertifikaciji svog programa interne kontrole.

72 'Zakon od 29. novembra 2000. godine o spoljnotrgovinskom prometu robe, tehnologija i usluga od strateške važnosti za bezbednost države i za očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti', član 28, stav 2.

73 'Zakon od 29. novembra 2000. godine o spoljnotrgovinskom prometu robe, tehnologija i usluga od strateške važnosti za bezbednost države i za očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti', član 30, stav 1.

74 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

75 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

76 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

77 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

78 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

79 Ovaj primer je preuzet 4. apr. 2007. sa: (Na vama je da priznate greške), http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/Wewnetrzny/DKE_warto_07.htm.

Zbog svega toga, kao i zbog činjenice da je destinacija robe bila država članica EU, tako da bi preduzeće sigurno dobilo dozvolu za izvoz u datim okolnostima, Odeljenje izvozne kontrole je odlučilo da određivanje bilo kakve kazne ne bi bilo u interesu njega samog niti preduzeća. Pouka koju je izvuklo Odeljenje za izvoznju kontrolu je dakle bila da preduzeća treba redovno da proveravaju da li njihovi proizvodi spadaju u kontrolisanu robu, kao i da će program interne kontrole doprineti da se ovakvi problemi u budućnosti izbegnu.

Smernice i pomoć nacionalnih državnih agencija u uspostavljanju i održavanju programa interne kontrole

Kao što je maločas napomenuto, Odeljenje za izvoznju kontrolu Ministarstva ekonomije je objavilo razne informacije na svom veb sajtu za subjekte koji se bave trgovinom oružjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene vezane za uvođenje programa interne kontrole. Štaviše, ovaj veb sajt ima poseban odeljak sa informacijama o programima interne kontrole.⁸⁰ Veb sajt Odeljenja za izvoznju kontrolu takođe stavlja na raspolaganje kompjuterski program koji može biti od pomoći prilikom uspostavljanja kompjuterizovanog programa interne kontrole. Jedno privatno preduzeće, Sistemi upravljanja izvozom (EMS), je takođe napravilo softver za programe interne kontrole koji pruža informacije o zahtevima izvozne kontrole i model za elemente programa, a od pomoći je i u kreiranju procedura za postupanje sa kontrolisanom robom koja se izvozi, za klasifikaciju robe i popunjavanju zahteva za izvoznju dozvolu.⁸¹ Kao što je maločas pomenuto, poljski Odbor za standardizaciju je takođe uradio standardni paket zahteva vezanih za program interne kontrole.

Više privatnih preduzeća u Poljskoj nudi obuku za firme registrovane za trgovinu oružjem, vojnom opremom i robom dvostruke namene, koja će im biti od pomoći u sprovođenju programa interne kontrole. Mada u Odeljenju za izvoznju kontrolu Ministarstva za ekonomiju kažu da saraduju sa preduzećima koja nude obuku, Odeljenje takođe izdvaja sredstva svake godine za besplatnu obuku preduzeća. Sredinom 2010. godine Ministarstvo ekonomije je potpisalo ugovor sa EMS o pružanju besplatne obuke o programima interne kontrole i klasifikaciji robe od strateškog značaja.⁸²

Osnovni program obuke sadrži informacije o važećim propisima iz oblasti izvozne kontrole i sistemima interne kontrole. Obuka se prvenstveno obraća predstavnicima i osoblju koji će sprovoditi sisteme interne kontrole ili novoimenovanim radnicima koji će vršiti određene konkretne zadatke u sistemu. Elementi obuke su sledeći:

- Ciljevi i međunarodne izvozne kontrole
- Uloga privrede u izvoznoj kontroli
- Poljske nacionalne i odredbe EU o kontroli prometa
- Zahtev za dobijanje dozvole, procedure i prateća dokumentacija
- Program interne kontrole – glavni sistem upravljanja nadzorom nad tržištem.

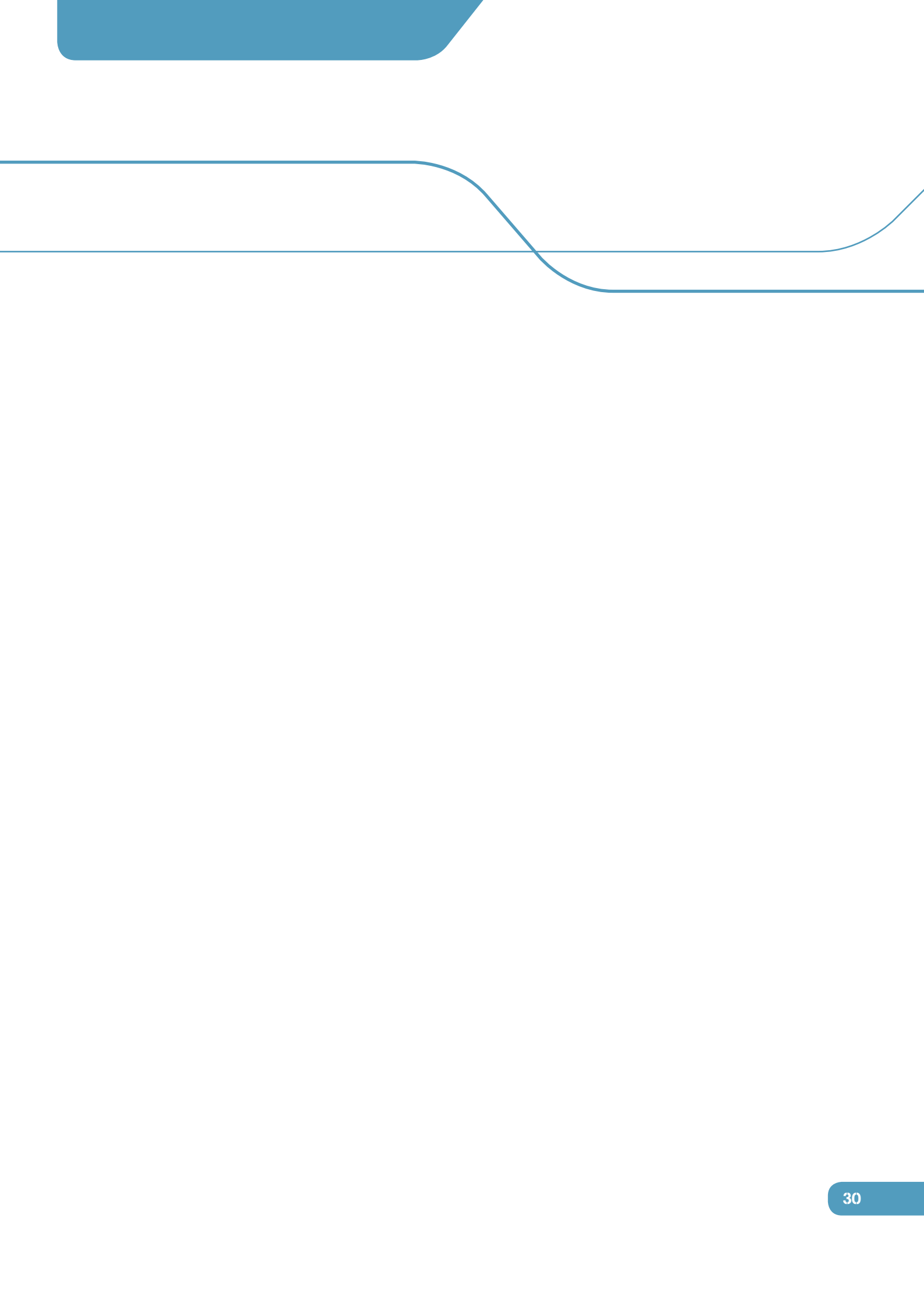
Ponovna obuka obuhvata osnovne teme i prilagođavanje programa interne kontrole standardu PN-N-19001. Postoji takođe obuka o klasifikaciji kontrolisane robe u okviru programa interne kontrole. Iako je EMS dobio ugovor za pružanje obuke u saradnji sa Odeljenjem za izvoznju kontrolu, postoje i druge firme u Poljskoj koje su razvile programe obuke iz oblasti uspostavljanja i održavanja programa interne kontrole.⁸³

80 Vidi: <http://mg.gov.pl/GOSPODARKA/DKE/Wewnetrzny/>.

81 Vidi: <http://www.ems.waw.pl/software.php>.

82 Ministarstvo ekonomije, Szkolenia WSK, 2 avg. 2010, <http://www.mg.gov.pl/Gospodarka/DKE/Wewnetrzny/Szkolenia+WSK.htm>. EMS obično naplaćuje oko €220 (uključujući i porez) za svoje programe obuke.

83 Telefonski razgovor sa poljskim službenikom iz sektora izvozne kontrole, 20. jan. 2011.

Studija slučaja 3: Rumunija

Razvoj zahteva za uvođenjem programa interne kontrole

Rumunska agencija za kontrolu izvoza naoružanja (ANCEX) preporučuje da preduzeća koja se bave izvozom robe dvostruke namene počnu sa uvođenjem programa interne kontrole u 2004.⁸⁴ Pitanje programa interne kontrole pokrenuo je još na konferenciji održanoj 2002. godine tadašnji direktor agencije za izvoznu kontrolu.⁸⁵ Po rečima jednog službenika iz Odeljenja za izvoznu kontrolu, sva preduzeća koja se bave izvozom robe dvostruke namene treba da sprovedu programe interne kontrole 'da bi dobile mehanizam za analizu rizika'.⁸⁶ Pored toga, ljudi koji rade u preduzećima koja imaju uveden program interne kontrole obično su odgovorniji i stručniji, što sa svoje strane poboljšava saradnju.⁸⁷

Zahtevi izvozne kontrole i program interne kontrole

Postoji izričit zahtev u podzakonskim aktima Rumunije da će zahtevi za dozvolom biti odbijeni ako podnositelj zahteva nema interni program sprovođenja kontrole prometa.⁸⁸ U zakonu se takođe navodi da 'se od imaoaca dozvola izdatih od strane Agencije ili Ministarstva nacionalne odbrane [...] zahteva da sprovedu program interne kontrole'.⁸⁹

Zakoni ili podzakonski akti kojima se kontroliše izvoz robe dvostruke namene sadrže i eksplicitne zahteve za uvođenjem programa interne kontrole. Međutim, uvođenje programa interne kontrole je jedino obavezno za preduzeća koja se prijavljuju za dobijanje univerzalne dozvole i dozvole za usluge posredovanja.⁹⁰ Pravila metodologije iz januara 2007. zahtevaju od podnosioca zahteva za dozvole da pruže dokaze o postojanju

84 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odelek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

85 Vidi: www.exportcontrol.org/library/conferences/1379/1002-04-Pasnicu_2.pdf.

86 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odelek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

87 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odelek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

88 Član 13-h, ANCEX Rešenje predsednika broj 59/2005 o sprovođenju Odluke Vlade br. 158/1999 o režimu kontrole izvoza, uvoza i drugog prometa robe vojne namene, usvojene sa izmenama i dopunama Zakonom br. 595/2004

89 Član 15-1, ANCEX Rešenje predsednika broj 59/2005, op. cit.

90 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odelek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

programa interne kontrole.⁹¹ U pravilima se takođe navodi da će ANCEX povremeno ocenjivati programe interne kontrole i da će “izvoznik morati da pruži dokaze o postojanju interne kontrole i vođenju evidencije o prometu u periodu od najmanje tri godine.”⁹² Odluka br. 119 od 30. decembra 2010. i Odluka br. 129 od 21. decembra, 2006. koriste sličnu formulaciju.⁹³

U okviru rumunske kontrole izvoza vojnih proizvoda postoji nekoliko slučajeva kada bi program interne kontrole bio od koristi. Primera radi, subjekti koji podnose zahtev za izvoznu dozvolu moraju: biti upoznati sa klasifikacijom artikala sa rumunske kontrolne liste prilikom podnošenja zahteva; imenovati lice koje će biti odgovorno za upravljanje izvoznom kontrolom i biti kontakt osoba za komunikaciju sa agencijom za izvoznu kontrolu.⁹⁴

Preduzeća koja se prijavljuju za izvozne dozvole za robu dvostruke namene treba da odrede “barem jedno službeno lice” koje će biti nadležno za izvoznu kontrolu.⁹⁵ Preduzeća i pojedinci koji se bave prometom proizvoda dvostruke namene podležu inspekciji koju vrši ANCEX i treba da pruže ANCEX-u sve informacije koje zatraži.⁹⁶ Povrh toga, u kontrolu na planu izvoza vojne opreme i robe dvostruke namene spadaju zahtevi za proverom krajnjih korisnika, vođenjem evidencije i podnošenjem izveštaja ANCEX-u. Subjekti koji podnose zahtev za ovlašćenje za trgovinu vojnom opremom moraju priložiti i obrazac pod nazivom “Obaveze” u kojem su navedene sve ove obaveze.⁹⁷ U ovom obrascu od podnosioca zahteva se očekuje i obaveza vođenja evidencije: oni se obavezuju da će čuvati svu radnu dokumentaciju koja se odnosi na poslovanje i da će poštovati zakonske propise o zavođenju i čuvanju dokumentacije i postupanju sa ovim dokumentima.⁹⁸ Ovaj obrazac takođe zahteva od podnosioca zahteva da učestvuju u aktivnostima koje organizuje ANCEX, a u kojima se preduzeća informišu o svojim obavezama.⁹⁹ Pored toga, u “zahtevu za dodatnim informacijama” za ANCEX se od preduzeća koja traže savet očekuje da pruže sopstvenu ocenu svojih proizvoda. Ona bi trebalo da budu u mogućnosti da kažu da li proizvodi spadaju u listu vojnih proizvoda i da li su u režimu izvozne kontrole ili ne.¹⁰⁰ Preduzećima koja imaju uveden program interne kontrole biće lakše da ispune ove uslove.

Obrasci za dobijanje dozvole za robu dvostruke namene koji se mogu naći na veb-sajtu ANCEX ne vrše jasno upućivanje na zahteve za uvođenjem programa interne kontrole. Ono međutim postoji u zakonima koji navode neophodnu dokumentaciju koja se prilaže uz zahtev za dobijanje izvozne dozvole. Tako na primer, u Metodološkim pravilima iz januara 2007. godine se navodi da se podnosioci zahteva moraju “pismeno obavezati da će sve procedure biti uvedene i efikasno sprovedene unutar preduzeća.” U to spada i obaveza sprovođenja “interne revizije”, “sprovođenja programa obuke za zaposlene o procedurama za dobijanje opštih izvoznih dozvola”, “uvođenje posebnog sistema za arhiviranje operacija i izvršenih kontrola tako da se iz njega mogu dobiti, po potrebi, podaci o izvozu.”¹⁰¹ Pored toga, prilikom podnošenja zahteva za savet od ANCEX, podnosilac treba da ima neko predznanje o klasifikaciji.¹⁰²

91 Pravila metodologije, 15. januar, 2007. za primenu Hitne odluke Vlade br. 129/2007 o režimu izvozne kontrole proizvoda i tehnologije dvostruke namene (objavljena u Službenom glasniku br. 83 od 2. februara, 2007).

92 Pravila metodologije, 15. januar, 2007, op. cit.

93 Odluka 119 od 30. decembra 2010. o sistemu kontrole transakcija sa robom dvostruke namene (objavljena u Službenom glasniku br. 892 od 30. decembra 2010); i član 10-1, Hitne odluke br. 129 od 21. decembra 2006. u vezi sa režimom izvozne kontrole robe i tehnologija dvostruke namene, objavljene u Službenom glasniku br. 1045 od 29. decembra 2009. (objavljena u Službenom glasniku br.356 od 22. decembra 2006).

94 Član 7, ANCEX Rešenje predsednika br. 59/2005, op. cit.

95 Član 3, Metodološka pravila, 15. januar, 2007, op.cit.

96 Član 33-2, Odluka br. 119 od 30. decembra 2010, op. cit.; član 31-5, Odluka br. 119 od 30. decembra 2010, op. cit.; i član 31-6, Odluka br. 119 od 30. decembra 2010, op. cit.

97 Ovaj obrazac se prilaže uz zahtev za dozvolom za obavljanje spoljnotrgovinskog prometa vojnim proizvodima.

98 Obrazac ‘Obaveze’, op. cit.

99 Obrazac ‘Obaveze’, op. cit.

100 Zahtev za savet: www.ancex.ro.

101 Član 14-1, Metodološka pravila, 15. januar, 2007, op. cit.

102 Ancex.ro, pristupljeno 25. januara, 2011.

Kada se radi o robi dvostruke namene, postojanje programa interne kontrole u nekom preduzeću ne znači da će se automatski dobiti dozvola.¹⁰³ Počevši od 2007. g. za proizvode dvostruke namene Rumunija izdaje samo nekoliko pojedinačnih izvoznih dozvola godišnje.¹⁰⁴ Ove pojedinačne dozvole omogućuju nekom rumunskom pravnom licu da trguje određenom količinom robe vojne namene iz određene kategorije sa jednim inostranim partnerom. Trgovci koji žele da posreduju u prometu mogu podneti zahtev za pojedinačnom dozvolom.¹⁰⁵ Za ovu vrstu dozvole nije potreban program interne kontrole.¹⁰⁶

Nakon stupanja na snagu Uredbe Saveta 428/2009, Rumunija je izmenila svoje nacionalno zakonodavstvo o robi dvostruke namene, kako bi bilo u skladu sa odgovarajućim propisima. Novo zakonodavstvo zahteva uvođenje programa interne kontrole samo od izvoznika koji imaju univerzalne dozvole i preduzeća kojima su potrebne dozvole za usluge posredovanja.¹⁰⁷

Smernice i pomoć nacionalnih državnih agencija u uspostavljanju i održavanju programa interne kontrole

ANCEX pruža pomoć preduzećima u vidu informacija o režimu izvozne kontrole kada se radi o vojnim proizvodima. Ova pomoć se ne odnosi samo na uspostavljanje programa interne kontrole. U članu 21 Hitne odluke Vlade broj 158/1999 navodi se da ANCEX informiše ekonomske subjekte "o principima, ciljevima, pravilima i procedurama režima izvoza i uvoza strateške robe."¹⁰⁸ To je potvrđeno članom 77-c Rešenja predsednika ANCEX-a broj 59/2005. ANCEX bi trebalo takođe da pruža i besplatne savete agentima koji su zainteresovani za operacije izvoza ili uvoza strateške robe.¹⁰⁹ Ovo se takođe navodi u članu 81 Rešenja predsednika ANCEX-a broj 59/2005. Izveštaj Saferworlda iz 2007. navodi da se "u prvoj fazi", izvoznici robe vojne namene "mogu konsultovati sa ANCEX-om u cilju klasifikacije njihovih proizvoda i 'političke ocene' predloženog posla."¹¹⁰

Isti vid pomoći se pruža subjektima koji se bave izvozom robe dvostruke namene. ANCEX organizuje informativne seminare za one koji se bave trgovinom robom dvostruke namene.¹¹¹ Učešće na ovim seminarima je obavezno.¹¹² Konsultacije koje pruža ANCEX su besplatne. Pored toga, na veb sajtu ANCEX-a postoji i vodič za aktivnosti trgovine robom dvostruke namene. Mada se u ovom vodiču ne pominje konkretno pitanje uvođenja programa interne kontrole u preduzeću, postoje informacije o primeni sistema izvozne kontrole za robu dvostruke namene. U vodiču se navodi da izvoznici koji se prijavljuju za univerzalnu dozvolu moraju pružiti dokaze o postojanju programa interne kontrole¹¹³.

103 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odsek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

104 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odsek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

105 Wood, D. 'Romania's arms transfer control system at EU accession: an analysis' (Rumunski sistem kontrole prometa u momentu pristupanja EU: analiza), op. cit., str.15

106 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odsek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

107 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznu kontrolu /Odsek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

108 Član 21-2-m, Hitna odluka Vlade broj 158/1999, op. cit.

109 Član 21-2-n, Hitna odluka Vlade broj 158/1999, op. cit.

110 Wood, D., "Romania's arms transfer control system at EU accession: an analysis" (Rumunski sistem kontrole prometa u momentu pristupanja EU: analiza), op. cit., str.34

111 član 4-4-i, Hitna odluka br. 129 od 21. decembra 2006, op. cit.

112 Član 4-1, Metodološka pravila, 15. januar, 2007, op. cit.

113 Vodič o kontroli izvoza proizvoda i tehnologija dvostruke namene, ANCEX, str. 14

Rumunski organi vlasti vrše provjere minimum jednom godišnje da li preduzeća koja se bave izvozom robe dvostruke namene sprovode odgovarajuće propise. Ove provjere se vrše kad god neki izvoznik zatraži Međunarodni uvozni sertifikat, Sertifikat o verifikaciji isporuke ili kada neki izvoznik treba rumunskim vlastima da pošalje Sertifikat o verifikaciji isporuke iz neke treće zemlje.¹¹⁴

.....
114 Gabriel Ciupitu, savetnik u Odeljenju za izvoznju kontrolu /Odesek za robu dvostruke namene, odgovor na upitnik, 24. jan. 2011.

Studija slučaja 4: Švedska

Razvoj zahteva za uvođenjem programa interne kontrole

Švedska agencija za ne-širenje oružja i izvoznu kontrolu (ISP) počela je da stavlja veći akcenat na pitanja programa interne kontrole 2007. godine. Pre toga ISP je vršila ograničen broj inspekcija u cilju provere standarda preduzeća koji se odnose na programe interne kontrole. U septembru 2007. međutim, ISP je promenila svoju organizacionu strukturu i formirala dva nova 'interdisciplinarna procesa' vezana za izdavanje dozvola i sprovođenje propisa.¹¹⁵ Ova reorganizacija je značila da je po prvi put ISP dobila stalno zaposlenog člana koji je radio na tematici poštovanja propisa, što je znatno povećalo broj poseta preduzećima kao i obim poslova koje je ISP obavljala na ovom planu.¹¹⁶

Razvoj i uvođenje programa interne kontrole usko su povezani sa upotrebom univerzalnih dozvola iz oblasti robe dvostruke namene (vidi nastavak). Upotreba univerzalnih dozvola za robu dvostruke namene regulisana je uredbom o robi dvostruke namene, koja predstavlja osnov kontrola koje Švedska vrši na ovom planu. Međutim, upotreba univerzalnih dozvola je naišla na dobar odziv u ISP jer one omogućuju nadležnom organu da se usredsredi na visokorizične slučajeve. Po rečima ISP-a, uvođenje univerzalnih dozvola oslobađa resurse unutar ISP, koji se potom mogu iskoristiti za 'upravljanje složenijim pitanjima izdavanja dozvola.'¹¹⁷

Univerzalne dozvole zahtevaju od preduzeća da preuzmu veće obaveze i obrate veću pažnju na potencijalne rizike od preusmeravanja robe. Po rečima ISP, realizacija univerzalnih dozvola nameće 'nove zahteve (...) privredi.'¹¹⁸ Primera radi, ako neko preduzeće primeti da 'planirana isporuka odstupa od uobičajenog obrasca na jedan ili drugi način, trebalo bi da je zaustavi.' Da bi uspela u tom nastojanju, preduzeća treba da steknu veliko znanje o trgovinskim putevima i da unaprede razvoj 'međunarodnih kontakata i saznanja.'¹¹⁹ Sve ove mere treba uneti u jedan efikasan i dobro sproveden program interne kontrole.

Programi interne kontrole će verovatno imati veliku ulogu u proceni zahteva za izvozne dozvole u budućnosti, barem na planu robe dvostruke namene. ISP napominje da se veliki 'akcenat postepeno stavlja na pozna-

115 'Godišnji izveštaj ISP za 2007', ISP, 2008, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP2007eng.pdf, str. 5.

116 Telefonski razgovor sa Martinom Lagerströmom, ISP, 21. jan. 2011; i 'Godišnji izveštaj ISP za 2007', ISP, 2008, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP2007eng.pdf, str. 5.

117 'Kontrole izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 71.

118 'Kontrole izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 69.

119 'Kontrole izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 72.

vanje klijenata i kontrolu načina na koji će kupljeni proizvodi biti korišćeni.¹²⁰ U agenciji još kažu da će se 'od programa interne kontrole izvoza koji sprovode preduzeća tražiti šira odgovornost' i da će 'nadzorna uloga ISP-a postati još sveobuhvatnija i dobiti na važnosti'.¹²¹

Zahtevi izvozne kontrole i program interne kontrole

Proizvodnja i izvoz vojne opreme su regulisani Zakonom o vojnoj opremi (1992:1300) i Odlukom o vojnoj opremi (1992:1303).¹²² Zakonske obaveze preduzeća u ovoj oblasti su poštovanje odgovarajućih procedura za izdavanje dozvola, objavljivanje redovnih izveštaja o poslovima sa inostranstvom, dostava obaveštenja o tenderima i ugovorima, kao i izveštavanje o pošiljkama vojne opreme.¹²³ Ne postoje zakonske obaveze vezane za uvođenje programa interne kontrole, mada su preduzeća u obavezi da sarađuju sa inspeksijskim organima (vidi nastavak).

Glavna dozvola za izvoz robe vojne namene je 'Ansökan om utförelsestillstånd' ('Zahtev za izvoznom dozvolom').¹²⁴ Švedska ne izdaje opšte dozvole za izvoz vojne opreme.¹²⁵ Međutim, Švedska izdaje univerzalne dozvole za projekte (GPL) u kontekstu Okvirnog sporazuma između Francuske, Nemačke, Italije, Španije, Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva.¹²⁶ GPL dozvole pojednostavljaju 'sporazume o dobijanju dozvola za vojnu robu i tehnologije između zemalja koje učestvuju u projektima saradnje na planu odbrane'.¹²⁷ 2006. godine Švedska je izjavila da je uvela GPL u svoj sistem izdavanja izvoznih dozvola, ali je podnet ograničen broj zahteva za ovu vrstu dozvola.¹²⁸ 2007. godine, Švedska je izdala prvu GPL u vezi sa zajedničkim projektom nabavke sa Nemačkom.¹²⁹

Pitanja programa interne kontrole nemaju naročitu ulogu u proceni zahteva za izvozne dozvole za vojnu opremu.¹³⁰ Od izvoznika se ne traži da pruže informacije o svojim programima interne kontrole na obrascu prijave, a evidencija koju imaju preduzeća u ovoj oblasti ne utiče direktno na odluke o izdavanju dozvole ili odbijanju zahteva za dozvolu. Međutim, većina švedskih firmi koje se bave izvozom vojne opreme spada u velika preduzeća dobro poznata ISP-u i koja imaju uveden program interne kontrole. Jedan službenik je procenio da 9 od 10 preduzeća koja podnose zahtev za izvozne dozvole za vojnu opremu imaju uveden program interne kontrole.¹³¹

120 'Kontrole izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 72; 'Kontrole izvoza strateške robe u 2008. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2008/09:114, Štokholm 12. mart 2009, str. 56.

121 'Kontrole izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 72; 'Kontrole izvoza strateške robe u 2008. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2008/09:114, Štokholm 12. mart 2009, str. 56.

122 'Kontrole izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 87.

123 'Kontrole izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 17.

124 Vidi: http://www.isp.se/documents/Blanketter/FM/ISP-blankett_KM-AUT.pdf.

125 'ISP Godišnji izveštaj za 2007', ISP, 2008, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP2007eng.pdf, str. 10.

126 Okvirni sporazum o merama koje treba sprovesti na planu restrukturacije i funkcionisanja evropske industrije oružja (The Framework Agreement concerning Measures to Facilitate the Restructuring and Operation of the European Defence Industry) potpisan je 27. jula 2000. Ovaj sporazum ima za cilj da omogući lakši promet i saradnju država potpisnica na planu bezbednosti.

127 Univerzalna dozvola za projekte (GPL), <http://www.businesslink.gov.uk/bdotg/action/detail?itemId=1084306140&site=101&type=RESOURCES>.

128 'Kontrola izvoza strateške robe u 2006. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Komunikacija 2006/07:114, Štokholm, 15. mart 2007, str. 21.

129 ISP Godišnji izveštaj 2007, ISP, 2008, str. 16.

130 Primera radi, švedske smernice koje se bave pitanjem izvoznih dozvola nigde ne pominju da li izvoznik ima uveden program interne kontrole ili ne. 'Kompletan tekst švedskih smernica' 'Kontrola izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm, 11. mart 2010, str. 90-91.

131 Telefonski razgovor sa Martinom Lagerströmom, ISP, 21. jan. 2011.

Švedska je u procesu prilagođavanja svojih odluka na planu izvoza kako bi uzela u obzir ICT Direktivu (vidi raniji tekst). U ICT Direktivi nigde se ne pominje da li programi interne kontrole treba da imaju uticaja na procenu da li će neki određeni zahtev za opštom dozvolom ili univerzalnom dozvolom biti usvojen ili odbijen. ISP ne očekuje da će sprovođenje Direktive ICT izmeniti procedure izdavanja izvoznih dozvola za vojnu opremu. Pre svega, očekuje se da su većina preduzeća koja se prijave za opštu dozvolu za promet ili univerzalnu dozvolu za promet velika preduzeća i da već imaju uveden program interne kontrole.¹³²

Međutim, ako se neko preduzeće prijavljuje za izdavanje opšte dozvole ili univerzalne dozvole za promet (strateške opreme), a ako ga nadležni organi nisu posetili već nekoliko godina radi provere, ISP može dobiti instrukcije da organizuje takvu posetu.¹³³ Prema Uredbi EU o robi dvostruke namene, od država članica se očekuje da 'zatraže (...) mogućnost izdavanja univerzalnog ovlašćenja za izvoz robe' (vidi gornji tekst).¹³⁴ ISP koristi termin 'Globalt exporttillstånd' ('univerzalna dozvola') da opiše univerzalna izvozna ovlašćenja. To omogućuje preduzećima da izvezu neograničenu količinu određene robe u jednu ili više zemalja.¹³⁵ U cilju dobijanja univerzalne dozvole, preduzeće mora imati, između ostalog, 'efikasne interne procedure izvozne kontrole'.¹³⁶ Zahtev za uvođenjem programa interne kontrole kao formalni uslov za izdavanje izvoznih dozvola za robu dvostruke namene se smatra važnim zbog velikih razlika među preduzećima koja podnose zahtev za takve dozvole.¹³⁷

Prema švedskom zakonu o kontroli izvoza oružja, preduzeća koja su dobila dozvolu za proizvodnju i nabavku vojne opreme u obavezi su da omoguće ISP-u pristup u prostorije preduzeća. Inspektorat ima pravo da zatraži pomoć od drugih državnih organa prilikom vršenja svojih dužnosti u ovoj oblasti.¹³⁸

Posete inspekcijских organa se odvijaju 'u tesnoj saradnji sa Upravom carina, i u određenim slučajevima sa policijom'.¹³⁹ Tokom svake posete ISP proverava da li je preduzeće svesno regulatornog okvira, da li ima kompletnu listu materijala koji podležu izvoznju kontroli i da li se takvo znanje primenjuje u radnim procesima.¹⁴⁰ Pre svake posete preduzeće dobija određena pitanja na osnovu kojih se ocenjuje sadržaj programa interne kontrole preduzeća (vidi nastavak).¹⁴¹ Osim toga, bira se jedan broj preduzeća radi kontrole. U svakom slučaju, preduzeće mora podneti propratnu dokumentaciju u formi carinskih izjava, faktura i priznanica za konkretne pošiljke.¹⁴²

Nakon svake posete, ISP i švedska Uprava carina zajedno pripremaju izveštaj i šalju ga preduzeću. U izveštaju se navodi obim trenutnih izvoznih aktivnosti preduzeća i daju se predlozi o tome kako bi preduzeće moglo da poboljša svoju internu kontrolu.'

.....

132 Telefonski razgovor sa Martinom Lagerströmom, ISP, 21. jan. 2011.

133 Telefonski razgovor sa Martinom Lagerströmom, ISP, 21. jan. 2011.,

134 Uredba Saveta (EZ) 428/2009 od 5. maja 2009. godine kojom se uspostavlja režim Zajednice za kontrolu izvoza, prometa, posredovanja u prometu i tranzita proizvoda dvostruke namene (dopunjeno izdanje), L 134, str. 6.

135 Globalt exporttillstånd [univerzalna dozvola], ISP, <http://www.isp.se/sa/node.asp?node=1107>.

136 Globalt exporttillstånd [univerzalna dozvola], ISP, <http://www.isp.se/sa/node.asp?node=1107>.

137 Telefonski razgovor sa Martinom Lagerströmom, ISP, 21. jan. 2011.

138 Zakon o vojnoj opremi (1992:1300) – sa izmenama i dopunama zaključno sa SFS 2000:1248 (Švedski zakon o statutima) (nezvanični prevod Ministarstva za spoljne poslove), odeljak 20.

139 'Kontrola izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm, 11. mart 2010, str. 17.

140 'ISP Godišnji izveštaj za 2008', ISP, 2009, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP_AR2008_web.pdf, str. 4.

141 'ISP Godišnji izveštaj za 2008', ISP, 2009, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP_AR2008_web.pdf, str. 16.

142 'ISP Godišnji izveštaj za 2008', ISP, 2009, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP_AR2008_web.pdf, str. 16.

Godišnji podaci o broju provera koje vrši ISP

Godina	Broj poseta
2005	9
2006	17
2007	20
2008	30
2009	34
2010	35

Izvori: 'ISP Godišnji izveštaj za 2007', ISP, 2008, <http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP2007eng.pdf> str. 14; 'Kontrola izvoza strateške robe u 2008. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2008/09:114, Štokholm 12. mart 2009, str. 13; 'Kontrola izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 17; 'Kontrola izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 17.

Smernice i pomoć nacionalnih državnih agencija u uspostavljanju i održavanju programa interne kontrole

ISP ne objavljuje nikakve određene smernice u kojima je detaljno izložen sadržaj programa interne kontrole koji države treba da uvedu. Primera radi, ne postoji 'opšti tekstualni obrazac' koji se šalje svim preduzećima.¹⁴³ Zahtevi za uvođenjem programa interne kontrole koje ISP traži od preduzeća su pravljani prema konkretnim preduzećima i zavise od niza pitanja, uključujući veličinu i tip robe koji proizvodi. Različiti dokumenti koje radi ISP sadrže neke ključne elemente koje preduzeća treba da uvedu, a to su:

- Politika preduzeća sa kojom su svi zaposleni upoznati
- Organizaciona struktura nadležnih za izvoznu kontrolu
- Sistem klasifikacije proizvoda
- Kontrola krajnje upotrebe
- Procedure prijavljivanja za izvozne dozvole
- Sistemi za obradu sumnjivih upita (za porudžbine).¹⁴⁴

Prilikom procene efikasnosti procedura vezanih za program interne kontrole u nekom određenom preduzeću, ISP se usredsređuje na više pitanja koja su od posebne važnosti za preduzeće o kojem se radi. To su sledeća pitanja:

- 'Da li imate politički dokument ili instrukcije o aktivnostima izvozne kontrole? Kako on izgleda?
- Da li je preduzeće odredilo lice koje se bavi pitanjima izvozne kontrole?
- Da li su svi proizvodi koje inženjeri ili tehničko osoblje klasifikuje u skladu sa aktuelnim zakonodavstvom?
- Da li imate procedure o tome kako se postupa sa materijalom koji se nosi kao ručni prtljag?
- Da li imate procedure za prenos poverljivih elektronskih dokumenata kao što su proizvodni podaci, softver ili druge informacije?'¹⁴⁵

143 Telefonski razgovor sa Martinom Lagerströmom, ISP, 21. jan. 2011.

144 Globalt exporttillstånd [Global licence], ISP, <http://www.isp.se/sa/node.asp?node=1107>.

145 'ISP Godišnji izveštaj za 2007', ISP, 2008, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP2007eng.pdf, str. 14.

ISP organizuje godišnji opšti seminar o izveznoj kontroli kako bi informisao preduzeća o razvoju događaja u ovoj oblasti.¹⁴⁶ ISP takođe pruža neformalnu pomoć preduzećima pomažući im da protumače različite kontrolne liste i pružajući obaveštenje unapred o tome da li će određeni zahtev za dozvolu biti usvojen ili odbijen.¹⁴⁷

ISP takođe usko saraduje sa švedskim Društvom za izveznu kontrolu i podstiče preduzeća da prođu obuku iz oblasti izvezne kontrole i carinskih procedura.¹⁴⁸ Švedsko društvo za izveznu kontrolu nastalo je 1994. na inicijativu švedske industrije.¹⁴⁹ Društvo vodi odbor koji se sastoji od predstavnika švedske industrije oružja i strukovnih udruženja. Svrha Društva je da se pruži podrška predstavnicima preduzeća koji su nadležni za procedure izvezne kontrole. Njegovi članovi su predstavnici 'preduzeća, organizacija ili nadležnih organa' koji se bave pitanjima izvezne kontrole.¹⁵⁰ Društvo organizuje sastanke i seminare na kojima se diskutuje o pitanjima izvezne kontrole, kao i o pitanjima vezanim za uspostavljanje i održavanje programa interne kontrole. U aprilu 2011, Društvo će organizovati dvodnevnu radionicu na temu 'Organizacija izvezne kontrole u preduzeću'.¹⁵¹

Pružajući obuku, informacije i podršku službenicima preduzeća koji su nadležni za pitanja izvezne kontrole, ISP nastoji da koristi i da se upravlja procesima kontrole kvaliteta 'preduzeća' – primera radi ISO 9000 – i da prati njihov proces kontrole prilikom inspekcija.¹⁵² ISP takođe stavlja veliki akcenat na prilagođavanje zahteva vezanih za program interne kontrole konkretnom preduzeću, u zavisnosti od veličine preduzeća i tipova robe koje ono proizvodi i izvozi.¹⁵³ Primera radi, inspekcije u preduzećima koja proizvode robu dvostruke namene razlikuju se od inspekcija u preduzećima koja proizvode vojnu opremu. Iako će neka pitanja biti različita, mnoga će ostati ista. Osim toga, tehnički stručnjaci iz ISP koji vrše inspekciju se razlikuju.

.....
146 'Kontrola izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 17; 'Kontrola izvoza strateške robe u 2008. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 12. mart 2009, str. 13.

147 'Kontrola izvoza strateške robe u 2009. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 11. mart 2010, str. 71.

148 'ISP Godišnji izveštaj za 2008', ISP, 2009, http://www.isp.se/documents/_English/Publications/AR/ISP_AR2008_web.pdf, p. 16.

149 Vidi: <http://www.chamberse/in-english-4.aspx?cid=in-english-3>.

150 Vidi: <http://www.chamberse/in-english-4.aspx?cid=in-english-3>.

151 'Certifierad exportkontrollhandläggare - ORGANISATION AV EXPORTKONTROLL I FÖRETAGET: DEL IV', <http://www.chamber.se/?id=11719&eid=8975>.

152 'Kontrola izvoza strateške robe u 2008. – vojna oprema i proizvodi dvostruke namene', Skr. 2009/10:114, Štokholm 12. mart 2009, str. 56.

153 Telefonski razgovor sa Martinom Lagerströmom, ISP, 21. jan. 2011.

Studija slučaja preduzeća: Diehl Stiftung & Co. KG

Kompanija Diehl Stiftung & Co. KG (Diehl) je osnovana 1902. Ima 12.200 zaposlenih koji rade u 40 nezavisnih firmi iz raznih oblasti: metalurgija, kontrola, odbrane, aerosistemi i merenje. Diehl pravi godišnju prodaju od 2,2 milijardi evra. Prodaja strateške opreme predstavlja 12,5 posto godišnjih prihoda.¹⁵⁴ Proizvodi industrije oružja koje Diehl proizvodi su municija, artiljerijske rakete, upaljači i rakete na navođenje.¹⁵⁵ Diehl takođe proizvodi i izvozi više proizvoda dvostruke namene. Međutim, vojna oprema čini najveći deo izvoza kontrolisane robe.¹⁵⁶

Diehl ima program interne kontrole već 20 godina.¹⁵⁷ Ovim programom upravlja Odeljenje izvozne kontrole koje ima oko 50 zaposlenih i odgovara višem rukovodstvu Diehl-a. Ključni faktori koji utiču na razvoj i strukturu programa interne kontrole Diehl-a su potražnja za nemačkim propisima na planu izvozne kontrole. Preciznije, firme unutar Grupe koje se bave proizvodnjom vojne opreme u obavezi su da poštuju Zakon o spoljnoj trgovini i Zakon o kontroli ratnog oružja kao i dodatne zahteve upravljanja i sprovođenja programa interne kontrole (vidi 'Studija slučaja 1: Nemačka').¹⁵⁸

Ključni elementi Diehl-ovog programa interne kontrole su nezavisnost Odeljenja za izvoznu kontrolu i činjenica da član odbora direktora izvršnog rukovodstva ima opštu odgovornost za politiku u ovoj oblasti. Odeljenje za izvoznu kontrolu sprovodi program interne kontrole u Diehl-u i ima ovlašćenje da zaustavi neku izvoznu transakciju. Njegova dužnost je da uradi jasan opis relevantnih propisa iz oblasti izvozne kontrole i procesa u kompaniji, kao i da obrazuje razne stručnjake i službenike koji se bave izvozom kontrolisane robe. Kao jedan od elemenata 'Opštih poslovnih principa korporacije Diehl' navodi se praćenje zakona iz oblasti 'kontrole izvoza i uvoza'.¹⁵⁹

.....
¹⁵⁴ Vidi: <http://www.diehl.de/index.php?id=30&L=1>.

¹⁵⁵ Za kompletnu listu grupa proizvoda vidi: <http://www.diehl.de/index.php?id=26&L=1>.

¹⁵⁶ Telefonski razgovor sa Wolfgangom Sosicem, načelnikom izvozne kontrole, Odeljenje izvozne kontrole, Diehl Defence Holding GmbH, 31. jan. 2011.

¹⁵⁷ Telefonski razgovor sa Wolfgangom Sosicem, načelnikom izvozne kontrole, Odeljenje izvozne kontrole, Diehl Defence Holding GmbH, 31. jan. 2011.

¹⁵⁸ Telefonski razgovor sa Wolfgangom Sosicem, načelnikom izvozne kontrole, Odeljenje izvozne kontrole, Diehl Defence Holding GmbH, 31. jan. 2011.

¹⁵⁹ Vidi: <http://www.diehl.de/index.php?id=2092&L=1>.

Kao pomoć u svom poslu Odeljenje za izvoznu kontrolu je kreiralo sredstvo za elektronsko učenje koje se redovno ažurira i koje stoji na raspolaganju svim zaposlenima u preduzeću.¹⁶⁰ Ova alatka se takođe prodaje drugim preduzećima a služi kao pomoćno sredstvo stručnjacima iz oblasti izvozne kontrole u kreiranju i održavanju programa interne kontrole.¹⁶¹

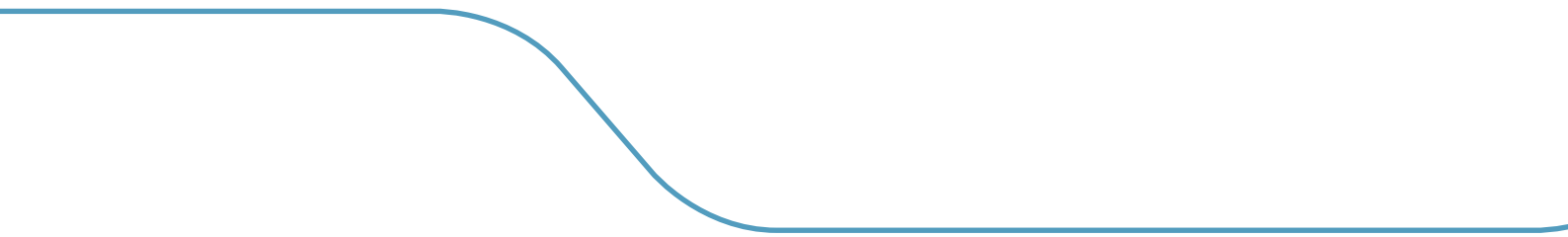
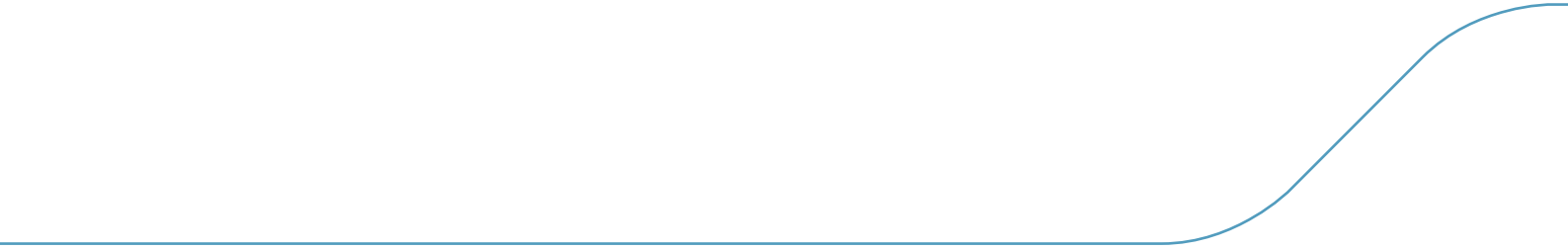
Glavni izazovi sprovođenja programa interne kontrole u Dieh-u su upoznavanje zaposlenih sa procesima koji se vezuju za izvoznu kontrolu i pravilno razumevanje svih procedura koje moraju da ispoštuju.¹⁶² Još jedan izazov je praćenje najnovijih izmena u propisima iz oblasti izvozne kontrole i kako oni utiču na program interne kontrole u Diehl-u. To često zahteva 'više kadra i bolje softverske programe'.¹⁶³ Primera radi, Diehl trenutno ažurira svoje procedure na osnovu Direktive ICT, što mu omogućava da podnese zahtev za sertifikaciju prema novim propisima (vidi 'Zahtevi programa interne kontrole na nivou EU').

160 Vidi: <http://www.aw-portal.de/produkte/exportkontrolle/exportieren-aber-sicher.html>.

161 Telefonski razgovor sa Wolfgangom Sosicem, načelnikom izvozne kontrole, Odeljenje izvozne kontrole, Diehl Defence Holding GmbH, 31. jan. 2011.

162 Telefonski razgovor sa Wolfgangom Sosicem, načelnikom izvozne kontrole, Odeljenje izvozne kontrole, Diehl Defence Holding GmbH, 31. jan. 2011.

163 Telefonski razgovor sa Wolfgangom Sosicem, načelnikom izvozne kontrole, Odeljenje izvozne kontrole, Diehl Defence Holding GmbH, 31. jan. 2011.

Aneks:
**Pitanja i smernice potrebni za opis
programa interne kontrole
i njihovu naknadnu procenu**

Ključne oblasti	Ključna pitanja	Preporuke za uspešnu praksu
<p>1. Organizacioni, ljudski i tehnički resursi koji se izdvajaju za upravljanje prometom i izvozom oružja</p>	<p>Koliki procenat godišnjeg prometa se ostvari na ime izvoza i prometa robe za koju je potrebna dozvola?</p> <p>Koliko se izvoznih i drugih poslova prometa ove robe napravi u toku jedne godine? Koje funkcije unutar preduzeća (napr. kupovina, projektovanje, upravljanje projektom, špedicija) su uključene u proces izvoza i prometa oružja, i kako se ove dužnosti raspoređuju?</p> <p>Da li firma ima elektronski sistem za upravljanje izvozom i ostalim prometom robe?</p> <p>Koje su njegove glavne karakteristike?</p>	<p>Svrha ovih pitanja je da se dobiju dodatne informacije o internoj organizaciji firme, koja je od značaja za procenu uticaja aktivnosti izvoza/ prometa robe i operativnih procedura s tim u vezi</p>
	<p>Koliko ljudi je namenski zaposleno na poslovima upravljanja izvoza i prometa ili pak imaju i tu dužnost, pored ostalih zadataka?</p>	<p>Trebalo bi uvek da bude najmanje dvoje ljudi, za slučaj odlaska na odmor, bolesti i tome slično</p>
	<p>Da li firma interno distribuira pismenu izjavu o prihvatanju propisa iz oblasti izvozne kontrole i poštovanju odgovarajućih ograničenja na krajnju upotrebu ili izvoz robe?</p> <p>Da li firma interno distribuira pismenu izjavu u kojoj garantuje da će na zahtev dostaviti informacije o krajnjoj upotrebi/krajnjem korisniku?</p>	<p>Obe ove pismene izjave treba uneti u priručnike o sprovođenju propisa koji su na raspolaganju timu za izvoznju kontrolu/kontrolu prometa a trebalo bi i da ih poznaju svi zaposleni koji imaju veze sa izvoznom kontrolom/kontrolom prometa (napr. odeljenje prodaje ...).</p>
	<p>Da li je firma do sada poštovala propise iz oblasti izvozne kontrole?</p>	<p>Firma bi trebalo da ima pozitivnu istoriju ispunjavanja propisa iz oblasti izvozne kontrole</p>
	<p>Da li postoje priručnici na temu poštovanja propisa za službenike koji rade na poslovima kontrole izvoza/prometa i da li se redovno ažuriraju?</p>	<p>Priručnici o poštovanju propisa za potrebe službenika koji rade na poslovima kontrole izvoza/ prometa treba da postoje, makar u elektronskoj verziji (primera radi, na intranetu firme).</p> <p>Ovi priručnici treba da sadrže operativne i organizacione procedure koje treba da ispunjavaju službenici koji rade na poslovima kontrole izvoza/ prometa.</p> <p>Službenici koji rade na poslovima kontrole izvoza/ prometa treba stalno da se informišu o izmenama i dopunama priručnika koji se primenjuje na njihove konkretne zadatke, kao i o datumima njihovog stupanja na snagu.</p>

Ključne oblasti	Ključna pitanja	Preporuke za uspešnu praksu
2. Lanac odgovornosti	Molimo opišite lanac odgovornosti za izvoz i promet oružja u vašoj firmi.	Odgovornost za kontrolu izvoza/prometa treba pismeno navesti. Pismenu dokumentaciju kojom se opisuje lanac odgovornosti (kao što je evidencija ili organizacioni dijagrami) treba stalno ažurirati. U opisu treba da stoje detalji o rasporedu dužnosti i usvojenim procedurama u situacijama kada više rukovodstvo iz člana 9, stav 2(c) Direktive 2009/43/EZ nije prisutno.
	Da li je takav opis uvek dostupan nadležnim organima?	Nadležni organ treba da poznaje lanac odgovornosti ne samo u fazi primene već i u cilju budućeg praćenja da li se poštuju propisi i inspekcija.
	U kom delu firme se nalazi tim za upravljanje izvozom/prometom robe?	Od veličine i strukture firme zavisi da li će grupa za upravljanje izvozom/prometom robe biti organizovana u svakoj jedinici za otpremu robe, u direkciji ili kao posebno odeljenje za izvoznu kontrolu
	Kako se tim za kontrolu izvoza/prometa odnosi prema drugim funkcijama unutar firme?	Tim za kontrolu izvoza/prometa robe treba da što je moguće više bude zaštićen od sukoba interesa. Trebalo bi i da ima ovlašćenje da zaustavi neku transakciju.
	Kakav je odnos između tima za kontrolu izvoza/prometa robe i višeg izvršnog rukovodstva, primera radi na planu razmene informacija?	Tim za izvoznu kontrolu treba direktno da odgovara višem rukovodstvu ako im je potrebno ovlašćenje da zaustave neku transakciju.
	Molimo vas navedite druge nadležnosti višeg rukovodioca koji je postavljen i lično odgovoran za promet robe i izvoz	Viši rukovodilac bi trebalo da bude deo samog vrha rukovodstva. Njegova/njena pozicija ne bi smela da bude podložna sukobu interesa (napr.: on/ona ne bi trebalo da budu istovremeno i šef prodaje ...)

Ključne oblasti	Ključna pitanja	Preporuke za uspešnu praksu
3. Interne revizije		
(a) Nasumična inspekcija	Koliko često se izvode nasumične inspekcije?	Program interne kontrole i svakodnevne operativne procedure trebalo bi da podležu (neočekivanim) nasumičnim proverama.
(b) Interne revizije	Koliko često se vrše interne revizije?	U idealnom slučaju jednom godišnje a najmanje na svake tri godine
	Koji procenat izvoza/prometa podleže proveri?	U zavisnosti od broja izvoznih transakcija / prometa robe, najmanje 1% i očekivani maksimum od 20 %. Ovaj odnos se može razlikovati prilikom svake revizije.
	Ko vrši ove provere?	Mogući odgovori su: <ul style="list-style-type: none"> • neko na višem nivou lanca odgovornosti za kontrolu izvoza/prometa, • menadžer kvaliteta, • finansijski menadžer ili računovođa, • bilo ko drugi sa srednjeg nivoa rukovodstva ili sa više pozicije ko je korak ili više udaljen od svakodnevnih aktivnosti tima za izveznu kontrolu.
	Koja pitanja se postavljaju u okviru revizije?	Revizije treba da pruže odgovore na sledeća pitanja: <ul style="list-style-type: none"> • Da li se poštuju izvozna ograničenja? • Jesu li procedure poštovanja svih propisa iz oblasti izvozne kontrole uvedene i da li se redovno ažuriraju? • Da li se redovno sprovodi obuka podizanja svesti? • Da li evidencija uvek stoji na raspolaganju? • Da li je evidencija sveobuhvatna? • Da li evidencija pokriva sve relevantne aspekte uvoza, izvoza i prometa i proizvode koji ostaju unutar države članice? • Da li postoje informacije o životnom veku odgovarajućih proizvoda od izvora do destinacije?
(c) Planiranje, efikasnost i druga faza revizija	Kako ste sigurni da vršite reviziju reprezentativnih pošiljki?	Trebalo bi podvrci reviziji barem jednu pošiljku na jednog kupca ili destinaciju u okviru svakog projekta.
	Da li firma utvrđuje program interne revizije?	Trebalo bi uspostaviti program interne revizije u okviru kojeg bi se vršila revizija reprezentativnog broja pošiljki.
	Da li se slučajevi nepoštovanja propisa koji se otkriju putem interne revizije sistematski ispravljaju? Da li se takvi postupci beleže?	Firma bi trebalo precizno da zabeleži svaki sumnjivi događaj nepoštovanja propisa koji se otkrije na osnovu interne revizije, mere koje se preporučuju za ispravljanje takvog događaja i procenu efikasnosti tih korektivnih mera na tekuću praksu.

Ključne oblasti	Ključna pitanja	Preporuke za uspešnu praksu
4. Opšte kampanje podizanja svesti		
4.1. Operativne i organizacione procedure	Kako se sprovode interni procesi u firmi u cilju podizanja svesti i svođenju rizika vezanih za izvoznu kontrolu na minimum?	<p>Operativne i organizacione procedure treba pismeno zabeležiti i pružiti instrukcije i smernice o sledećem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opštem procesu izvoza /prometa počevši od prijema porudžbine, procene mogućnosti primene propisa iz oblasti izvozne kontrole, ispunjavanja relevantnih propisa izvozne kontrole sve do same pošiljke ili slanja (finalna provera mora se izvršiti pre otpreme ili slanja), • praćenju da li su odredbe i uslovi navedeni na dozvoli ispoštovani, • interakciji sa spoljašnjim stranama i u određenim slučajevima sa drugim zainteresovanim odeljenjima unutar firme kao što je pravno odeljenje i odeljenje prodaje, • koordinaciji svih zaposlenih koji učestvuju ili su donekle povezani sa izvoznom kontrolom/kontrolom prometa (napr.: trebalo bi dati instrukcije prodajnom osoblju da informiše tim za izvoznu kontrolu/kontrolu prometa o bilo kakvim nedoumicama, i trebalo bi ih informisati da se jedna porudžbina može obrađivati tek nakon što ju je tim za izvoznu/kontrolu prometa proverio), • koordinaciji i mogućoj razmeni informacija sa nadležnim organima (napr.: prijavljivanje sumnjivih transakcija, mogućnost postojanja politike dobrovoljnog otkrivanja informacija ...).
4.1.1. Operativne i organizacione procedure: faza koja prethodi izdavanju dozvola ¹⁶⁴		
(a) Embargo	Kako firma gleda na embargo?	<p>U slučajevima kada se planira neka pošiljka na destinaciju pod embargom, trebalo bi uvesti pravila u cilju verifikacije odgovarajućih propisa vezanih za embargo. Takva verifikacija treba u najmanju ruku da obuhvati sledeće:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zabranu prodaje oružja donesene na osnovu pomenutih propisa, • klasifikaciju proizvoda koji se šalju na osnovu liste proizvoda pod embargom, • dodatni zahtevi izdavanja dozvola za određene usluge, kao što je tehnička pomoć.

164 Svrha ove faze je da se utvrdi da li se u firmi sprovodi izvozna/kontrola prometa, tj. da li propisi iz oblasti izvozne kontrole imaju uticaj na aktivnosti i transakcije firme i, shodno tome, da li postoji obaveza izdavanja dozvola za određene transakcije. Cilj je da se utvrdi i analizira što je pre moguće da li postoji bilo kakav rizik sa stanovišta izvozne kontrole i da se sprovedu bilo kakve relevantne mere, napr. da se podnese zahtev za dozvolu ili da se na adekvatan način iskoristi opšta dozvola.

Ključne oblasti	Ključna pitanja	Preporuke za uspešnu praksu
(b) Liste sankcija	Kako firma gleda na ove liste?	Trebalo bi proveriti imena i identitet pravnih i fizičkih lica kojima treba poslati odgovarajuće liste sankcija.
	Kada se traži nečiji identitet na listi sankcija, koliki nivo (ili procenat) izvesnosti je potreban da bi se smatralo da je pokušaj da se locira nečiji identitet 'pogodak'? Koje procedure treba slediti kada se pronađe ekvivalent za neko ime?	Trebalo bi dati proceduralne instrukcije u pismenoj formi sa detaljnim opisom verovatnoće da će se ostvariti odgovarajući 'pogodak' (primera radi, kada se neko ime nađe na listi, mora se prijaviti nadležnom organu).
(c) Kontrola proizvoda sa liste (proizvodi koji podležu izdavanju dozvole zbog toga što se nalaze na listi kontrolisane robe)	Pitanja o internim procesima koji omogućuju da se proizvod sa liste ne izvozi ili da ne podleže prometu bez dozvole:	
	(1) Da li postoji sistem za obradu elektronskih podataka koji bi beležio klasifikaciju proizvoda koje firma dobija ili proizvodi?	Klasifikacija proizvoda treba da se beleži u sistemu za elektronsku obradu podataka. Promene u kontrolnim listama treba odmah zabeležiti u sistemu.
	(2) Kako se svi proizvodi koji podležu zahtevima za dobijanje dozvole klasifikuju i beleže, i ko je odgovoran za to? Da li postoje procesi koji obezbeđuju da klasifikacija proizvoda bude ažurirana, i kako se ona dokumentuje?	Tim za izvoznu/kontrolu prometa treba da bude odgovoran za beleženje i klasifikaciju proizvoda, ako je neophodno u konsultaciji sa tehničkim stručnjacima.
(3) Kako se procenjuje krajnja upotreba i pouzdanost primaoca?	Tim za izvoznu/kontrolu prometa treba da proverava pouzdanost primalaca, sa posebnim akcentom na krajnju upotrebu i rizik od preusmeravanja (proizvoda). Ako tim za izvoznu/kontrolu prometa bude informisan da je primalac prekršio propise izvozne kontrole, on treba da obavesti nadležni organ o tome. Provera dobrih namera primaoca je posebno važna kada se radi o novom klijentu, ili kada identitet kupca nije potpuno jasan ili kada postoje nedoumice u pogledu deklarisanje krajnje upotrebe (napr.: porudžbina u neobičajenim količinama, posebne i neobičajene tranzitne maršrute koje primalac zahteva ...).	
(d) Nevidljivi transfer tehnologije	Kako firma obezbeđuje da zahtevi nevidljivog transfera tehnologije (napr. imejl i pristup intranetu iz inostranstva) budu ispoštovani?	Firma treba da izda jasne i pismene instrukcije u pogledu nevidljivog transfera tehnologije putem imejla, faksa, Intraneta ili Interneta. Transfer tehnologije ne bi trebalo da se desi dok se ne napravi procena da li se za to može dobiti dozvola, a ako može, dok se ne dobije dozvola koja omogućava takav transfer.

Ključne oblasti	Ključna pitanja	Preporuke za uspešnu praksu
(e) Tehnička pomoć	Kako firma obezbeđuje da zahtevi tehničke pomoći budu ispoštovani?	<p>Procedura poštovanja propisa na planu tehničke pomoći treba da postoji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • za strane posetioce /zaposlene, • za zaposlene (napr. tehničare) u inostranstvu, • za konferencije, seminare sa stranim učesnicima ili koji se organizuju u inostranstvu.
4.1.2. Operativne i organizacione procedure: faza izdavanja dozvola	Kako firma obezbeđuje da njeni zahtevi za dobijanje dozvole budu kompletni i potpuni?	Firma treba da bude opremljena da u potpunosti ispoštuje proces podnošenja zahteva za dozvolu i važeće procedure u državi članici gde je firma osnovana.
4.1.3. Operativne i organizacione procedure: faza nakon izdavanja dozvole	Koje interne procedure se odnose na poštovanje uslova pod kojima se koristi dozvola?	Trebalo bi uraditi finalnu verifikaciju ispunjenosti zahteva izvozne kontrole pre nego nego što se roba pošalje kako bi se obezbedilo da se ispoštuju odredbe i uslovi korišćenja dozvole.
4.2. Podizanje svesti i obuka tima za izvozna kontrolu	Koje informacije su na raspolaganju svim zaposlenima koji se bave izvoznom/ kontrolom prometa i timu za izvozna kontrolu?	<p>Svi treba da imaju pristup napred navedenim organizacionim i operativnim procedurama vezanim za kontrolu izvoza/prometa robe.</p> <p>Pomenute operativne i organizacione procedure treba beležiti i novelirati u priručnicima za sprovođenje propisa koji stoje na raspolaganju timu za izvozna kontrolu.</p> <p>Operativne i organizacione procedure treba da obuhvate i jasan opis procesa sprovođenja propisa iz oblasti izvozne kontrole, od prijema porudžbine, verifikacije da je ona u skladu sa odgovarajućim propisima iz oblasti izvozne kontrole, pa sve do konačne otpreme ili slanja.</p>
	Koliko često tim za izvozna kontrolu ažurira svoje znanje?	To bi trebalo da se radi kada se menja zakonodavstvo i procedure iz oblasti izvozne kontrole na nacionalnom i na nivou Unije, ali najmanje jednom godišnje. Pored godišnjeg obnavljanja i ažuriranja znanja, preporučuje se davanje komentara o zakonodavstvu iz oblasti izvozne/kontrole prometa, kao i izdavanje stručnih listova i časopisa, tamo gde je to moguće.
	Kako tim za izvozna kontrolu ažurira svoje znanje?	<p>Obuka uz pomoć različitih sredstava, kao što su:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spoljašnji seminari, • pretplata na radne sastanke koje organizuju nadležni organi, • obuka, spoljašnja ili <i>online</i>.

Ključne oblasti	Ključna pitanja	Preporuke za uspešnu praksu
5. Fizičko i tehničko obezbeđenje	Da li je vaša firma akreditovana na planu bezbednosti od strane odgovarajućeg državnog organa? Molimo, objasnite.	Svako nacionalno Ministarstvo odbrane ili slična organizacija verovatno zahteva određeni stepen obezbeđenja u firmi koja postupa u njeno ime. Sama činjenica da ta firma ima akreditovano obezbeđenje je dovoljna.
	Ako firma nema akreditovano obezbeđenje, kakve mere bezbednosti postoje u cilju obezbeđivanja evidencije o izvozu/prometu robe i odgovarajućih procedura?	Kancelarije firme treba da budu u potpunosti ograđene. Ulaz treba da bude obezbeđen i pod kontrolom. Prostorije treba da su pod stalnim nadzorom, čak i van radnog vremena. Može se uvesti i odvojen ulaz za isporuke i podizanje robe, koji bi bio udaljen od glavne proizvodne zone.
	Kakve mere bezbednosti postoje u pogledu softvera i tehnologije?	Sistem treba da bude zaštićen parolom i obezbeđen zaštitnim zidom (firewall). Mreža firme je zaštićena od neovlašćenog pristupa. Trebalo bi da postoji kontrola elektronskih uređaja (laptopovi, lični digitalni asistenti itd) koji se iznose napolje ili u drugu zemlju u okviru projekta i u drugim okolnostima.
6. Vođenje evidencije i praćenje izvoza i prometa robe	Kako vodite evidenciju o izvoznim ograničenjima koja vam dostavi dobavljač proizvoda?	Firme treba da imaju nešto od sledećeg: <ul style="list-style-type: none"> • elektronski fajl ili imejl folder, • foldere o pojedinačnim projektima, • foldere o pojedinačnim dobavljačima, • odvojene foldere za ograničenja, • u sistemu porudžbina.
	Kako povezujete izvozna ograničenja sa naknadnim prometom ili izvozom robe?	Mogući odgovori: <ul style="list-style-type: none"> • elektronski fajl ili imejl folder koji sadrže informacije o izvozu i situaciji nakon izvoza, • kao deo sistema poslovnog menadžmenta, • folderi koji se zasnivaju na projektima ili dobavljačima, u kojima se sve informacije nalaze na jednom mestu, • sistem evidentiranja sličan sistemu foldera.
	Kako se ova evidencija dostavlja nadležnim organima?	<ul style="list-style-type: none"> • Trebalo bi da postoji mogućnost slanja evidencije elektronskim putem • neke firme će možda biti potrebno fizički posetiti ako je neophodan pristup bezbednom intranetu, a evidencija nekih drugih firmi će možda moći da se prenosi radi provere na daljinu. • Evidencija takođe može da se čuva u štampanoj formi, a u nekim slučajevima ju je moguće skenirati, napr. radi provere na daljinu.

Izvor: Pitanja i smernice potrebni za opis programa interne kontrole i njihovu naknadnu procenu, Aneks I, Preporuka komisije od 11. januara 2011. o sertifikaciji firmi koje se bave strateškom robom, shodno članu 9. Direktive 2009/43/EZ Evropskog parlamenta i Saveta kojom se pojednostavljaju odredbe i uslovi prometa strateških proizvoda unutar Zajednice, EU dok. 2011/24/EU, Službeni list Evropske unije, L11/62, 15. jan. 2011.

